

Ш.Чоймаа, Д.Хишигсүрэн, Д.Эрдэнэсан, Л.Жумдаан,
Р.Өлзийхүү, Н.Золжаргал, Э.Эрдэнэзуу

ҮНДЭСНИЙ БИЧИГ

VI

Ерөнхий боловсролын 12 жилийн сургуулийн
6 дугаар ангийн сурах бичиг

Боловсрол, Соёл, Шинжлэх Ухаан, Спортын
Яамны зөвшөөрлөөр хэвлэв.

Хоёр дахь хэвлэл

СУРГУУЛИЙН НОМЫН САНД ОЛГОВ.
БОРЛУУЛАХЫГ ХОРИГЛОНО.

Улаанбаатар хот
2019 он

ННА 74,2
ДАА 373
Ү-825

Үндэсний бичиг VI: Ерөнхий боловсролын 12 жилийн сургуулийн 6 дугаар ангийн сурах бичиг. /Чоймаа Ш., ба бус; Ред. Соронзон Д. -УБ. 2018, 96х

Азийн Хөгжлийн Банкны “Эдийн засгийн хүндрэлийн үед боловсролын чанар, хүртээмжийг сайжруулах төсөл”-ийн хүрээнд хэвлүүлэв.

Энэхүү сурах бичиг нь “Монгол Улсын Зохиогчийн эрх болон түүнд хамаарах эрхийн тухай” хуулиар хамгаалагдсан бөгөөд Боловсрол, Соёл, Шинжлэх Ухаан, Спортын Яамнаас бичгээр авсан зөвшөөрлөөс бусад тохиолдолд цахим болон хэвлэмэл хэлбэрээр, бүтнээр эсвэл хэсэгчлэн хувилах, хэвлэх, аливаа хэлбэрээр мэдээллийн санд оруулахыг хориглоно.

Сурах бичгийн талаарх аливаа санал, хүсэлтээ textbook@mecs.gov.mn хаягаар ирүүлнэ үү

© Боловсрол, Соёл, Шинжлэх Ухаан, Спортын Яам

ISBN: 978-99978-61-75-7

ГАРЧИГ

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ЭГШИГ, ГИЙГҮҮЛЭГЧ ҮСЭГ

Монгол бичгийн үсгийн үндсэн махбод.....	6
ЭГШИГ ҮСЭГ	7
Эгшиг үсгийн бататгах дасгал.....	9
НА, МА, ЛА үсэг.....	10
НА, МА, ЛА үсгийн бататгах дасгал.....	15
РА, ЙА (Я) үсэг.....	16
РА, Я үсгийн бататгах дасгал.....	20
ГА, ХА үсэг.....	21
БА үсэг, “-НГ” их инхлэг.....	26
ДА, ТА үсэг.....	32
ХА, ГА, БА, НГ, ДА, ТА үсгийн бататгах дасгал.....	37
СА, Ша үсэг.....	38
ЗА, ЖА үсэг.....	43
ЦА, ЧА үсэг.....	47
СА, ША, ЗА, ЖА, ЦА, ЧА үсгийн бататгах дасгал.....	51

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ. ЖИНХЭНЭ НЭРИЙН ХУВИЛАЛ

Дэвсгэрлэх, үл дэвсгэрлэх үсэг.....	52
Монгол тоо.....	54
Жинхэнэ нэрийн олон тоо.....	56
Нэрлэхийн тийн ялгал.....	60
Харьяалахын тийн ялгал.....	61
Өгөх оршихын тийн ялгал.....	62
Заахын тийн ялгал.....	63
Гарахын тийн ялгал.....	64
Үйлдэхийн тийн ялгал.....	65
Хамтрахын тийн ялгал.....	66
Чиглэхийн тийн ялгал.....	67
Жинхэнэ нэрийн хамаатуулах.....	68

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. УНШИХ, БИЧИХ ДАСГАЛ

Унших, бичих, бататгал дасгал.....	71-89
------------------------------------	-------

ХАВСРАЛТ. ГАДААД ҮГЭНД ОРДОГ ҮСГҮҮД

ВА, Е, КА, ПА, ФА үсэг.....	90
ЗА, ЦА, ЛХА, ХА, ЖА үсэг.....	91
Толь бичиг (Нэр үг).....	92-94
Толь бичиг (Үйл үг).....	95-96

ТАНИХ ТЭМДЭГ:

 Д 1	Дасгал
	Амрах агшин (Түргэн хэллэг, оньсого, таавар)
	Дүрмийн тайлбар

Үйлийн алхам	ЭЗЭМШИХ ЧАДВАР	
Унших үйлийн алхам	Зөв таньж, зөв унших, ойлгож унших	Уншиж байгаа үсэг, үеийн зурлага тигийг сайтар анхаарч, үг хэллэг, өгүүлбэрийн утга санааг ухаарч унших
	Нүдлэн тогтоож унших	Үг бүрийн бичлэгийг сайн нүдэлж, өмнөх хойнох үгээс нь ойлгож зөв унших, уншсанаа тогтоох
	Эргэцүүлэн бодож унших	Ойролцоо бичлэгтэй үгийг байнга санаж, холбоо үг, өгүүлбэр, эхийн орчинд тухайн үгийг ухаарч унших
	Эр, эм үгийг таних	Ха Га, Хэ Гэ, Хо Го, Хү Гү, болон дэвсгэр “Г” үсгийн дүрсээр үгийг хурдан таньж унших
	Унших хурдаа байнга нэмэгдүүлэх	Үг хэллэг, эхийг ахин дахин уншихдаа хугацааг тэмдэглэж (83-р тал), өөрөө өөрийгөө хянах, уншсанаа зөв бичих
Бичих үйлийн алхам	Үсэг, үе, утгат хэсгээр зааглан таньж унших	Гийгүүлэгч үсгийн эгшгээр амилсан хэлбэр болон дэвсгэр үсгийн тиг зурлагыг зөв дарааллаар хичээнгүйлэн бичиж, хэвших
	Дуурайн бичих	<ul style="list-style-type: none"> Үндэсний бичгээр бичсэн үсэг, үе, үг, холбоо үг өгүүлбэр бүрийн зурлагыг зөв дарааллаар сайхан бичиж сурах, дадах Өөрийн бичгийн хэвээ зөв тогтоож авах
	Хөрвүүлж бичих	Кирилл болон галигаас хөрвүүлж, зөв сайхан бичих, үндэсний бичгээр бичсэн эх өгүүлбэрийг кирилл үсгийн дүрмийн алдаагүй бичих
	Нүдлэн тогтоож, цээжээр бичих	Үг (үе)-ийг бүтнээр нь харж тогтоож, үгийн үндсэн махбодыг үзэг салгахгүй бичих хэвшил, дадалтай болох
	Товчилж, дүгнэж, хувиргаж бичих	Эх, өгүүлбэрийн санааг тулгуур үгээр хураах, зүйр үг (дүрслэг үг), цэцэн үг (дүрслэг бус үг), хэлц үгийн утга санааг хялбар дөхөм үгээр илэрхийлж бичих
	Үг хэллэг, өгүүлбэрийг давтан бичиж хэвших	Үгийн язгуур үндсийг ахин дахин давтаж, зөв холбож бичих ба өгүүлбэр, эх зохиоход хэрэглэж хэвших
Бүтээх үйлийн алхам	Бичих, дадах	Махбодын нэрээр үсэг, үе бичих, дусал, эвэр, гэзгийг зурлагын зөв дарааллаар бичиж, дадах
	Ялгах, таних	<ul style="list-style-type: none"> Нэмэлт зурлага (эвэр, гэзэг, дусал) тэмдгээр үсэг үеэ зөв таньж, унших Гийгүүлэгч үсэг аль нэг талдаа заавал эгшигтэй байдгийг санаж, үгийн үеийг ялган таньж, дадах
	Тохируулах, олох	<ul style="list-style-type: none"> Г, Х үсгийн дүрсээр, эм үгийг зөв таньж, хурдан унших аргад суралцах Жинхэнэ нэрийн нөхцөл (тийн ялгал, олон тоо, хамаатуулах)-ийг бичихдээ үгийн төгсгөл ба нөхцөлийн эхлэлийг зөв сонгож дагуулж бичих
	Нөхөх, гүйцээх	Жинхэнэ нэрийн нөхцөл, хэвшмэл холбоо үгийг өгүүлбэрт гүйцээж бичих чадвар, дадалтай болох
	Жиших, харьцуулах, дүгнэх	Хэсэг бүлэг үг хэллэг, эхийн дотроос зүй тогтлоороо өвөрмөц, ялгаатай шинжийг олж таних, тайлбарлан ярих

Хүснэгт 1

Хүснэгт 1-д үзвэл, 2010-2014 онуудад Монгол Улсын иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал (МОНГОЛ БИЧИГ) нь төрийн захиргааны эрх зүйн системийн өөрчлөлтөд чухал хувь нэмэр оруулсан. МОНГОЛ БИЧИГ нь төрийн захиргааны эрх зүйн системийн өөрчлөлтөд чухал хувь нэмэр оруулсан. МОНГОЛ БИЧИГ нь төрийн захиргааны эрх зүйн системийн өөрчлөлтөд чухал хувь нэмэр оруулсан.

МОНГОЛ БИЧИГ нь төрийн захиргааны эрх зүйн системийн өөрчлөлтөд чухал хувь нэмэр оруулсан. МОНГОЛ БИЧИГ нь төрийн захиргааны эрх зүйн системийн өөрчлөлтөд чухал хувь нэмэр оруулсан. МОНГОЛ БИЧИГ нь төрийн захиргааны эрх зүйн системийн өөрчлөлтөд чухал хувь нэмэр оруулсан.

МОНГОЛ БИЧИГ нь төрийн захиргааны эрх зүйн системийн өөрчлөлтөд чухал хувь нэмэр оруулсан. МОНГОЛ БИЧИГ нь төрийн захиргааны эрх зүйн системийн өөрчлөлтөд чухал хувь нэмэр оруулсан. МОНГОЛ БИЧИГ нь төрийн захиргааны эрх зүйн системийн өөрчлөлтөд чухал хувь нэмэр оруулсан.

МОНГОЛ БИЧИГ

Сурагч та нарын сайн мэдэх эрдэмтэн Ц.Дамдинсүрэн “Номын утга нь тэнгэр мэт агуу, дэлхий мэт өргөн, далай мэт гүн. Номыг унших нь тэнгэрт нисэж, дэлхийг тойрч, далайд хөвөх мэт” хэмээн уран яруу хэлснийг уншсан биз дээ. Бид юм бүхний учир утгыг номоос олж мэддэг. Олон зууны өмнө амьдарч байсан эрдэмтэн мэргэдийн сургаал номлолыг зөвхөн “ном” гэдэг ачтанаар дамжуулан уншиж мэдэж, ухаарал сургамж авдаг билээ.

Тэгвэл, тэрхүү орчлонгийн гайхамшиг болсон номыг үсэг бичгээр бүтээдэг юм. Тэрхүү үсэг бичгийг мэдэхгүй бол харанхуй үлдэнэ гэсэн үг. Дэлхийн олон улс орон янз бүрийн цаг үед бичиг үсэгтэй болж, өөрийн түүх шастир, ном зохиолоо бичиж иржээ. Бидний өвөг дээдэс лавтай мянга гаруй жилийн өмнө та нарын үзэх гэж буй монгол бичгийг хэрэглэж эхэлсэн байна. Сурагч та нар монгол бичгээ хичээн сурвал, өвөг дээдсийнхээ мянган жилийн түүх шастирыг уншиж, эрт үеийн судар номтой нүүр тулан уулзах азтан болно шүү. Монгол бичиг бол та бүхний бахархал, монголчуудын соёлын гайхамшигт өв юм.

Ацаг шүд холбон бичсээр
 Алдаагүй сайхан бичиж сурна даа, шамдагун!
 Ахиулж дөхүүлж дуудсаар
 Аавынхаа дээдэс шигээ уншина даа, хичээгтүн!
 Эзэн богд Чингис хааныхаа хэл яриаг
 Эргэлзэлгүй сурч байна гэж бодно доо, чармайгун!
 Эртний бичгийн соёлт эх орноороо
 Эрхгүй дүү нар минь бахархана даа, мэрийгтүн!

/Ш.Чоймаа/

МОНГОЛ БИЧГИЙН ҮСГИЙН ҮНДСЭН МАХБОД

Дармал	Бичмэл	Титэм.
ᠠ	ᠠ	Титэм. Титмийг бичихдээ ялимгүй толгой гарган дараад, нар зөв эргүүлэн шүд гаргаж татна. Титмийг хэт гогцооруулбал Х, Г, хэт өнцөглөвөл С үсэг шиг болохыг анхаараарай.
ᠡ	ᠡ	Шүд /өргөс, ацаг/. Шүдийг ялимгүй налуу бичнэ. Шүд хоорондын зайг жигд бичнэ. Шүдийг хэт налуу эсвэл эгц бичиж болохгүй.
ᠢ	ᠢ	Шилбэ. Шилбийг шүднээс ялимгүй урт бичнэ. Мөн хэт налуу, эгц бичиж болохгүй.
ᠣ	ᠣ	Гэдэс. Гэдсийг нуруу дагуулж, нар зөв эргүүлэн дугуйруулж ялимгүй зууван бичнэ. Хэт том, цондгор, бөөрөнхий, хавчиг бичиж болохгүй.
ᠤ	ᠤ	Сүүл. Сүүлийг гол шугамаа дагуулж татаад, улмаар үзгийн даралтыг хөнгөрүүлж, сүүлийг уужим татаж бичнэ.
ᠮ	ᠮ	Орхиц буюу цацлага. Орхицыг жижиг толгой гаргаад урагш налуулан татаж, үзүүрийг ялимгүй дээш эргүүлнэ.
ᠨ	ᠨ	Нум. Нумыг гол шугамаас урагш шүд татаад, буцаан дугуйлан нумруулж бичнэ.
ᠬ	ᠬ	Гээг. Гээгийг титмийн хойд өнцгөөс залган авч, доош татаж бичнэ.
ᠬ	ᠬ	Эвэр. Эврийг титмийн хойд өнцгөөс эхлэн авч, дээш татаж бичнэ.
ᠭ	ᠭ	Зартиг. Эр үгийн Х, Г үсгийн эхэнд орох ятгар зартигийг бичихдээ гол нурууны ялимгүй ард талаас шинийн саран мэт зурлагыг эхэлж татаад, гараа салгаж нумруулан, шүд гарган нуруунд нийлүүлнэ.
ᠷ	ᠷ	Завж. С, Ш үсгийн эхэнд орох завжийг бичихдээ, гол нуруунаас хотойлгон дарж татаад, хурц өнцөг үүсгэж, буцаан шүд гарган, нуруунд нийлүүлнэ.
ᠶ	ᠶ	Дусал. Дуслыг бичихдээ цэглээд орхихгүй, цэгийн төгсгөлийг үл ялиг эргүүлнэ.
ᠸ	ᠸ	Давхар дусал. Давхар дуслыг бичихдээ цэглээд орхихгүй, цэгийн төгсгөлийг үл ялиг эргүүлнэ. (Дуслын зурлагыг давтан бичнэ)
ᠱ	ᠱ	Нуруу. Нурууг махбод хоорондын харьцааг тааруулан шударга (тэгш, шулуун) бичнэ.

ᠮᠣᠩᠭᠣᠯ ᠪᠢᠴᠢᠭᠢ ᠶᠤᠰᠭᠢᠨ ᠶᠨᠳᠦᠰᠢᠨ ᠮᠠᠬᠪᠣᠳ

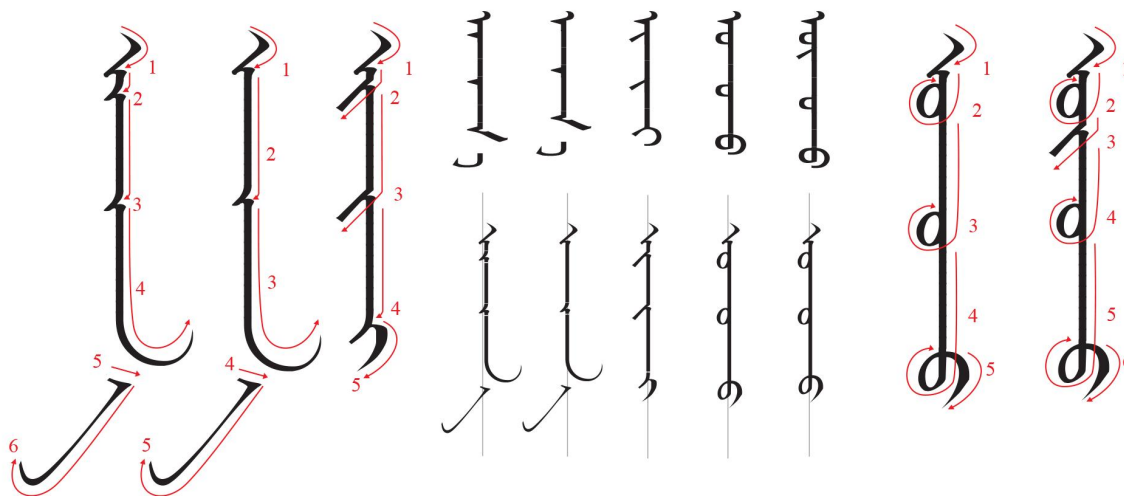
НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ЭГШИГ, ГИЙГҮҮЛЭГЧ ҮСЭГ

ЭГШИГ ҮСЭГ

Эгшиг үсэг	эхэн		дунд		адагт	
а	ᠠ	ᠡ	ᠠ	ᠡ	ᠠ	ᠡ
э	ᠢ	ᠣ	ᠢ	ᠣ	ᠢ	ᠣ
и	ᠤ	ᠥ	ᠤ	ᠥ	ᠤ	ᠥ
о/у	ᠪ	ᠮ	ᠪ	ᠮ	ᠪ	ᠮ
ө/ү	ᠯ	ᠮ	ᠯ	ᠮ	ᠯ	ᠮ

Титмийг (ᠡ) зөвхөн үгийн эхэнд бичнэ. Бичихдээ ялимгүй толгой гаргаж, нар зөв эргүүлэн бичнэ. Шүд (ᠠ), шилбийг (ᠡ) хэт налуу, эсвэл эгц бичиж болохгүй. Гэдсийг (ᠢ) хэт том буюу унжгар, цондгор, бөөрөнхий бичиж болохгүй. Сүүлийг (ᠣ) уужим татна.

Д 1 Эгшиг үсгийн эхэн, дунд, адагт орох хэлбэрийг нэрлэж, дармал бичмэл хэлбэрийг нүдлэн тогтоогоорой.

Үндэсний бичигт **о/у** эгшигийг **ᠪ ᠮ** · **ө/ү** эгшигийг **ᠯ ᠮ** гэж ижил хэлбэрээр тэмдэглэдэг. Эдгээр **о/у**, **ө/ү** эгшиг нь үгийн дунд гэдэс (ᠢ), үгийн адагт гэдэс-нум (ᠮ) гэсэн адил хэлбэртэй.

Үгийн эхэнд эр эгшиг (**а, о, у**) байвал хойшид тохиолдох шүд (ᠠ) гэдэс (ᠢ) гэдэс-нум (ᠮ) сүүл (ᠡ) орхиц (ᠢ) -ыг цөм эр эгшиг буюу **а, о, у**-аар дуудна.

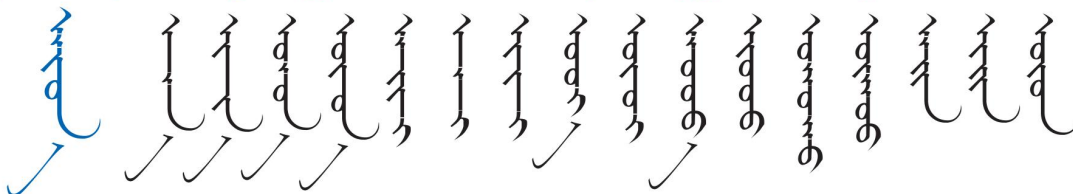
Үгийн эхэнд эм эгшиг (**э, ө, ү**) байвал хойшид орох шүд (ᠡ) гэдэс (ᠢ) гэдэс-нум (ᠮ) сүүл (ᠡ) орхиц (ᠢ) -ыг эм эгшиг буюу **э, ө, ү** -ээр дуудна.

Д 2 Үгийн эхэн, дунд, адагт орох эгшиг үсгийг нэрлэж, 2-3 удаа дуурайн бичээрэй.

эхэн	ᠠ	ᠡ	ᠢ	ᠠ	ᠠ	ᠠ	ᠠ
дунд	ᠠ	ᠢ	ᠢ	ᠠ	ᠠ	ᠠ	ᠠ
адагт	ᠠ	ᠢ	ᠢ	ᠠ	ᠠ	ᠠ	ᠠ

Д 3 Эгшиг үсгийн зурлагуудыг ажиглаад, 3-5 удаа дуурайн бичээрэй.

Д 4 А. Эгшиг үсгээс бүтсэн үгсийг нүдлэн тогтоож, давтан бичээрэй.
Б. Цэгийн оронд утга тохирох үгсийг нөхөж бичээрэй.

А.	ᠠ - аа	Найз нар аа !	ᠠ - ой	Ой мод	А.	Б.
	ᠡ - ээ	Хүүхдүүд ээ !	ᠡ - өө	Өө , тийм үү?	мод	шүдний
	ᠢ - ай	Ай , хөөрхий!	ᠢ - үй	Өө сэв	олон	аав
	ᠣ - ой	Ээ , зайлуул!	ᠠ - үй	Үй түмэн адуу	даа	ээж
	ᠤ - ий	Ий , халуун шүү!	ᠡ - үү?	Сайн байна үү?	тийм	тийм
	ᠦ - оо	Шүдний оо	ᠢ - үү?	Энэ зөв үү?		

Д 5 Эгшиг үсгийг эр, эм, саармаг хэмээн бүлэглэснийг бичлэгийн хэлбэртэй нь зөв харгалзуулаарй.

1 Эр эгшиг- **А**

2 Эм эгшиг- **Б**

3 Саармаг эгшиг- **В**

Нэг үгэнд эр, эм эгшиг хамт ордоггүй. Харин саармаг и (ᠠ) эгшиг бол эр, эм үгийн алинд ч орно.
Жишээ нь: ой (эр үг)
үй (эм үг)

ЭГШИГ ҮСГИЙН БАТАТГАХ ДАСГАЛ

- 1 Бичмэл, дармал зурлагыг харьцуулан ажиглаад, махбод бүрийг нэрлэж бичээрэй. Жишээлбэл: - титэм, шүд, сүүл

- 2 Асуултыг уншаад зохих үсгийг дэвтэртээ бичээрэй.

- А. Үгийн эхэнд титэм орвол ямар эгшиг болох вэ?
- Б. Үгийн дунд гэдэс орвол ямар ямар эгшиг болох вэ?
- В. Үгийн адагт цацлага орвол ямар ямар эгшиг болох вэ?
- Г. Үгийн адагт сүүл орвол ямар ямар эгшиг болох вэ?
- Д. Үгийн дунд шилбэ орвол ямар эгшиг болох вэ?
- Е. Үгийн адагт гэдэс нум орвол ямар үсэг вэ?
- Ё. Үгийн дунд шүд орвол ямар ямар үсэг болох вэ?
- Ж. Үгийн эхэнд титэм шилбэ орвол ямар үсэг болох вэ?

- 3 Дараах үсгүүд үгийн эхэн, дунд, адагт орвол ямар зурлагаар ялгарахыг тайлбарлан ярилцаад, цэгийн оронд харьцуулж бичээрэй.

эхэн	А, Э	Э, И	А, И	О, Ө	У, Ү	
	:	:	:	:	:	
дунд	А, Э	Э, И	А, И	О, Ө	У, Ү	
	:	:	:	:	:	
адагт	А, Э	Э, У	О, И	А	И, Ү	
	:	:	:	:	:	

- 4 Харилцан ярианы доторх зөвхөн өнгөөр ялгасан үсгийг (8-р тал дахь дасгал 4-ийг ашиглан) гүйцээж үндэсний бичгээр бичээрэй.

- Сайн байна уу? Найз аа?
- Чиний зурсан ой хаанахын ой вэ?
- Ээ, би голын шугуй зурсан юм аа.
- Өө, тийм үү?
- Тийм ээ. Найз аа.

Үгийн адагт тохиолдох а, э эгшгийн сүүл ( ) хэлбэрийг өмнөх үгтэй нь хамт, орхиц ( ) хэлбэрийг өмнөх үгээс нь салангид бичнэ. Ямар үгэнд хамт, ямар үгэнд салангид бичих нь үгийн утга ялгагдаг тул сайн нүдлэх хэрэгтэй. Жишээ нь: хур-а /хур бороо/, хура - /хурж цуглах/

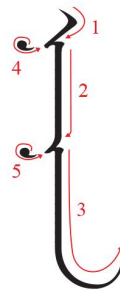

“Сурвалж бичих нь сайн дурын ажлаар болно”

ГИЙГҮҮЛЭГЧ ҮСЭГ

НА ҮСЭГ

Дэвсгэр үсэг	эхэн	дунд	адаг
н	ᠨ ᠨ	ᠨ ᠨ	ᠨ ᠨ
на нэ	ᠨᠠ ᠨᠢ	ᠨᠠ ᠨᠢ	ᠨᠠ ᠨᠢ
ни	ᠨᠢ	ᠨᠢ	ᠨᠢ
но ну	ᠨᠣ	ᠨᠣ	ᠨᠣ
нө нү	ᠨᠥ		

Тайлбар:

Үгийн эхэнд (ᠨ) титмийн өмнө, үгийн дунд (ᠨᠠ) шүдний өмнө дусал бичнэ. Үгийн дунд гийгүүлэгчийн өмнө орвол дусалгүй шүдээр (ᠨ) бичнэ. Үгийн адагт (ᠨ) сүүлээр бичнэ.

*Бичихдээ үзэг салгалгүй, үсгийн үндсэн бүх махбодыг бичиж дуусаад хамгийн сүүлд дусал тавина.

МА ҮСЭГ

Дэвсгэр үсэг	эхэн	дунд	адаг
м	ᠮ ᠮ	ᠮ ᠮ	ᠮ ᠮ
ма мэ	ᠮᠠ	ᠮᠠ	ᠮᠠ
ми	ᠮᠢ	ᠮᠢ	ᠮᠢ
мо му	ᠮᠣ	ᠮᠣ	ᠮᠣ
мө мү	ᠮᠥ		

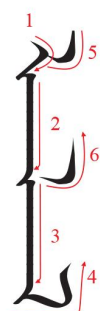
Тайлбар:

М (ᠮ) гийгүүлэгчийг таних гол тэмдэг бол гэзэг юм. Үгийн эхэнд титэм (ᠮ), үгийн дунд шүд (ᠮ), үгийн төгсгөлд охор сүүлийн (ᠮ) араас гэзгийг дээрээс доош татаж бичнэ.

*Бичихдээ үзэг салгалгүй, үсгийн үндсэн махбодыг бичиж дуусаад хамгийн сүүлд гэзгийг нийлүүлж бичнэ.

ЛА ҮСЭГ

Дэвсгэр үсэг	эхэн	дунд	адаг
л	ᠯ ᠯ	ᠯ ᠯ	ᠯ ᠯ
ла лэ	ᠯᠠ	ᠯᠠ	ᠯᠠ
ли	ᠯᠢ	ᠯᠢ	ᠯᠢ
ло лу	ᠯᠣ	ᠯᠣ	ᠯᠣ
лө лү	ᠯᠥ		

Тайлбар:

Л (ᠯ) гийгүүлэгчийг таних гол тэмдэг бол эвэр юм. Эврийг бичихдээ доороос дээш татаж бичнэ. Үгийн эхэнд (ᠯ), дунд (ᠯᠠ), үгийн адагт шүд + эвэр (ᠯ) хоёрыг нийлүүлж бичнэ.

*Бичихдээ үзэг салгалгүй, үсгийн үндсэн махбодыг бичиж дуусаад хамгийн сүүлд эврийг нийлүүлж бичнэ.

ᠨᠠ ᠮᠠ ᠯᠠ

Д 1 А. Дармал, бичмэл үеийг харьцуулан уншаарай.
Б. Бичмэл хэлбэрийг дуурайн 3 удаа бичээрэй.

на/нэ 	ни 	но/ну 	нө/нү 	ма/мэ 	ми 	мо/му 	мө/мү
ла/лэ 	ли 	ло/лу 	лө/лү 	намала нэмэлэ 	милини милини 	лономо лунуму 	нөмөлө нүмүлү

Д 2 А. Үгсийг утгаар нь холбож уншаарай. Жишээ нь: ~ гүм
Б. Үгсийг 3 удаа дуурайн бичээрэй.

гүм, гараг, хас-, сонин, сум, амьтан, танай, будан, адуу, чиний, улаан, зээтүү

Д 3 А, Б хэсгийг харьцуулан, холбоо үгийг үелэн уншиж, хичээнгүйлэн бичээрэй.

А.

Б. олан ном, мину ном, ман-у ном, олан мал, мину мал, ман-у мал, олан нуму, Онун-у нуму, Молум-ун ном, онул-ун ном

Монгол хүний нэрд төвөд үг олон байдаг. Ням (наран), Молом (ерөөл), Манал (отчийн дээд) гэсэн утгатай.

Д 4 Хүний нэрийг галигтай нь харьцуулж уншаад, үндэсний бичгээр бичээрэй.

Кирилл:	Онон	Нямаа	Алимаа	Молом	Ану	Манал	Номин
Галиг:	Онун	Ним-а	Алим-а	Молум	Ану	Манла	Номин

МОНГОЛ ХҮНИЙ НЭРД ТӨВӨД ҮГ ОЛОН БАЙДАГ. НИМ (НАРАН), МОЛОМ (ЕРӨӨЛ), МАНАЛ (ОТЧИЙН ДЭЭД) ГЭСЭН УТГАТАЙ.

Д 5 А. Дараах үе болон үгийн дармал, бичмэл хэлбэрийг харьцуулан уншаарай.
Б. Бичмэл хэлбэрийг дуурайн бичээрэй.

ама - ам	ЭНЭ- ЭНЭ	илэ- ил	олан - олон
өни- өнө	үнэн- үнэн	улам- улам	Молум - Молом

Д 6 Дараах үгийг үелэн уншиж, загварын дагуу бичээрэй.

Жишээлбэл:

ама

ам

Д 7 А.Түүвэр өгүүлбэрийг зөв, тод уншиж, кириллээр бичээрэй.
Б.Бичмэл хэлбэрийг дуурайн 2 удаа хичээнгүйлэн сайхан бичээрэй.
Жишээ нь: онолын

Харьяалахын тийн ялгалын (-ын, -ийн)	
+	+
-ун, -үн	-у, -ү
онул-ун эм-үн	Онун-у үнэн-ү

Мину ном олан. Молум-ун нуму энэ. Ман-у мал олан. Энэ он-у ном энэ. Молум-ун мал олан. Онул-ун ном олул-а. Онун-у манан улам нэмэл-э. Үнэн онул-и номла. Ман-у мал-ун им энэ мөн. Номин-у ном олан.

Д 8 Холбоо үгийг уншаад, цэгийн оронд тохирох нөхцөлийг дагуулж бичээрэй.

<p>Малын им .....</p>	<p>Олны мал .....</p>	<p>Эмийн үнэ .....</p>	<p>Манай мал .....</p>	<p>Номын үнэ .....</p>	<p>Аминь мал .....</p>	<p>Оны өмнө .....</p>	<p>Онолын ном .....</p>	<p>Олны ам .....</p>
---------------------------	---------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	----------------------------	---------------------------	-----------------------------	--------------------------

Д 9 А,Б хэсгийг харьцуулан ажиглаад, ялгааг тайлбарлаарай. Кирилл бичгээр алдаагүй бичээрэй.

А.

Онун-у, үнэн-ү, он-у, ном-ун
эм-үн, олан-у, им-үн, онул-ун

Б.

Онун-и, үнэн-и, он-и, ном-и
эм-и, олан-и, им-и, Молум-и

Заахын тийн ялгалын (ийг, ыг, -г) нөхцөл		
онолыг	эмийг	үнэнийг
<p>↪ - нөхцөлийг гийгүүлэгчээр төгссөн үгэнд дагуулж бичнэ.</p>		

Морь унана.

Морь
ᠮᠣᠷᠢᠨᠠᠨᠠ

Мориноос унана.

Мориноос
ᠮᠣᠷᠢᠨᠠᠨᠠ

ᠨᠣᠮ
ᠮᠣᠯᠤᠮ

Д 10 «Ном» эхийг харьцуулан уншаад, үндэсний бичгээр хөрвүүлж бичээрэй.

Ном

Энэ миний ном. Ононы ном энэ мөн. Энэ олон ном Ононы ном уу, Номины ном уу? Энэ номын үнэ энэ мөн үү? Энэ мөн. Манай номын үнэ энэ мөн.

Ном

Энэ мину ном. Онун-у ном энэ мөн. Энэ олан ном Онун-у ном уу, Номин-у ном уу? Энэ ном-ун үн-э энэ мөн үү? Энэ мөн. Ман-у ном-ун үн-э энэ мөн.

Эгшгийн өмнө орсон Н гийгүүлэгчийн өмнө дусал бичдэг. Гийгүүлэгчийн өмнө орвол дусал бичихгүй. Жишээ нь: (ма-нан=манан)
 (ман-ла=Манал)

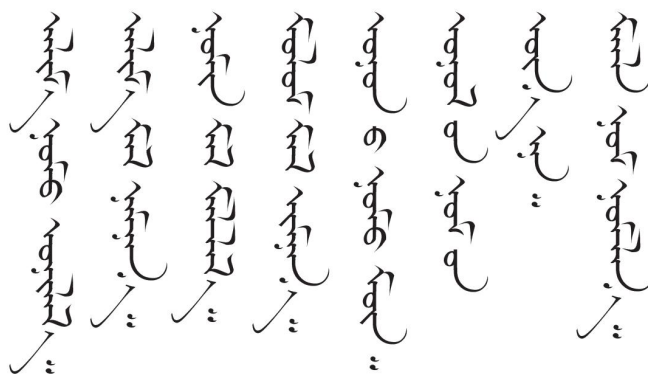

Д 11 “-на” ( ), “-ла” ( ) нөхцөлийн дармал, бичмэл хэлбэрийг харьцуулан ажиглаарай. Үелэн уншиж, хуулан бичээрэй.

А.	манана манан-а	анина анин-а	унана унан-а	эмнэнэ эмнэн-э	ононо онун-а	нэмнэ нэмэн-э
Б.	маналаа манал-а	анилаа анил-а	уналаа унал-а	эмнэлээ эмнэл-э	онолоо онул-а	нэмлээ нэмэл-э

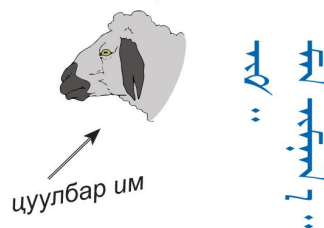
Үйлийн цагаар төгсөх -на ⁴ -лаа ⁴	
-на, нэ	-ла -лэ
унана нэмэнэ	уналаа нэмэлээ

Д 12 А. Өгүүлбэрийг зөв тод уншаарай.
Б. Хичээнгүйлэн, сайхан хуулж бичээрэй.

Д 13 Үндэсний бичгээр хөрвүүлж, хичээнгүйлэн сайхан бичээрэй.

1. Номин энэ он-у эм-үн ном олул-а.
2. Молум улам олан ном нэмэн-э.
3. Олан-у ама үнэн үү? Үнэн, үнэн.
4. Онун-у мал-ун эм энэ мөн үү? Мөн, мөн.
5. Лам-а ном номлан-а.
6. Манан улам улам нэмэл-э.

Үндэсний монгол бичигт Э, ЭГ, ГЭ, ГЭГ гэсэн үндсэн дөрвөн үе байдаг. Жишээ нь: а-на /Э-ГЭ/, мал /ГЭГ/, он /ЭГ/, оо /Э/, лаа /ГЭ/ ү-нэн /Э+ГЭГ/, номлал /ГЭГ+ГЭГ/, үн-э /Э+ГЭ/

НА, МА, ЛА ҮСГИЙН БАТАТГАХ ДАСГАЛ

1 Дараах зурлагаар үг бүтээж бичээрэй.

- А. Титэм + гэдэс + (шүд+эвэр) + шүд + сүүл
- Б. Титэм + шүд + (шүд+гээг) + сүүл
- В. Титэм + гэдэс + (шүд+дусал)+ гэдэс+ сүүл
- Г. Титэм + гэдэс + шилбэ +(шүд+дусал) + шүд+ сүүл
- Д. Титэм + гэдэс + шилбэ + (сүүл+дусал) + цацлага
- Е. Титэм-гээг + шүд + (шүд+эвэр)

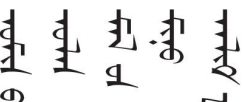

Жишээ нь:

А.
 титэм+гэдэс+
 (шүд+эвэр)+шүд+
 сүүл

2 Галигаар бичсэн үгсийг үндэсний бичгээр бичээрэй.

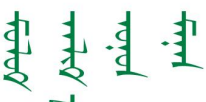

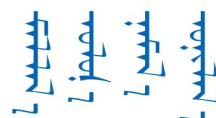
ном,	нэмэ	үнэн,	эмнэ	унан-а	Алим-а
нам,	нуму,	Онун	эмүн-э	унун-а	Номин
мөн	ама	манан,	алим-а	имнэ-нэ	Ним-а

3 А, Б бүлэг үгсийг холбоо үг болгон бичээрэй. Жишээлбэл:

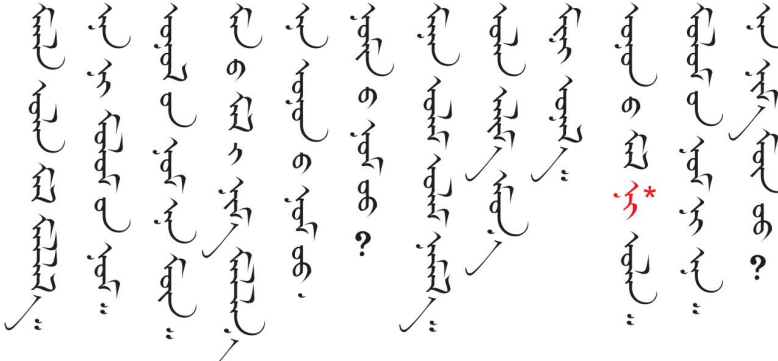
А. Б.

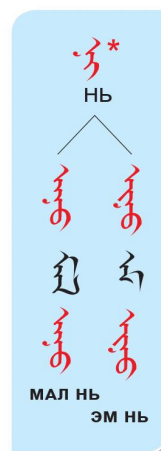
4 Загварын дагуу өгүүлбэр бүтээж бичээрэй.

Жишээлбэл: "Молом мал маллалаа."

5 Дараах өгүүлбэрийг уншаад, алдаагүй хуулан бичээрэй.

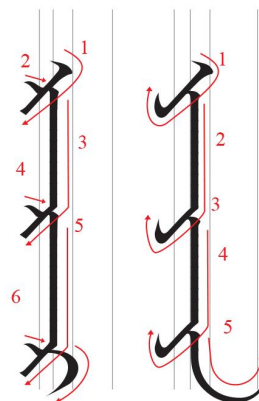

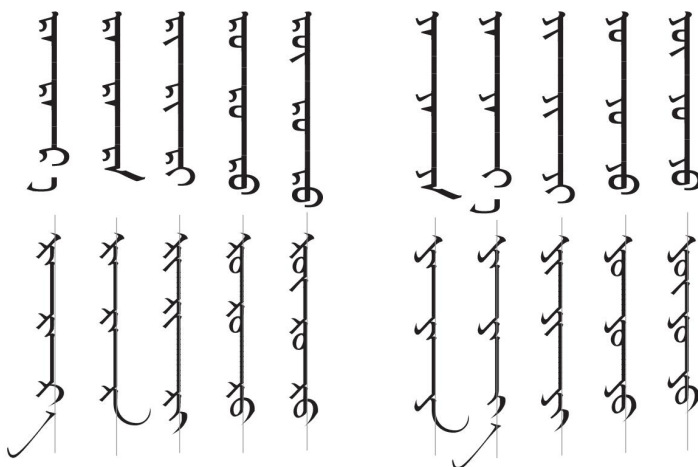
РА, ЙА ҮСЭГ

Дэвсгэр үсэг	эхэн	дунд	адаг
р	ᠷ ᠶ	ᠷ ᠶ	ᠷᠠ
й	ᠶ ᠶ	ᠶ ᠶ	ᠶᠠ <small>үл дэвсгэрлэх үсэг</small>
ра рэ	ᠷᠠ ᠶᠠ	ᠷᠠ ᠶᠠ	ᠷᠠᠶᠠ
йа йэ	ᠶᠠ ᠶᠠ	ᠶᠠ ᠶᠠ	ᠶᠠᠶᠠ
ри	ᠷᠢ ᠶᠢ	ᠷᠢ ᠶᠢ	ᠷᠢᠶᠢ
йи	ᠶᠢ ᠶᠢ	ᠶᠢ ᠶᠢ	ᠶᠢᠶᠢ
ро ру	ᠷᠣ ᠶᠣ		
йо йу	ᠶᠣ ᠶᠣ	ᠷᠣ ᠶᠣ	ᠷᠣᠶᠣ
рө рү	ᠷᠥ ᠶᠦ	ᠷᠥ ᠶᠦ	ᠷᠥᠶᠦ
йө йү	ᠶᠦ ᠶᠦ		

Я (Й) үсгийг титэмтэй этгэр шилбээр бичнэ. Этгэр шилбэ гэдэг нь шилбэний үзүүр хэсгийг ялимгүй дээш өргөж татсаныг хэлнэ.

Д 1 Дармал, бичмэл хэлбэрийг харьцуулан ажиглаж тогтоогоорой. Бичмэл хэлбэрийг дууралган бичих дасгалыг давтан хийгээрэй.

ᠶ гийгүүлэгчийг кирилл үсгийн “Й”-ээр галигладаг. Кирилл үсгийн я, е, ё, ю бол “Й” гийгүүлэгчийн эгшгээр амилуулсан үе-үсэг юм. я-йа, е-йэ, ё-йо, ю-йу гэж галиглана. Жишээ нь: яам **ᠶᠠᠮᠤ** - йаму, ёл **ᠶᠣᠯᠤ** - йолу, ноён **ᠶᠣᠨ** /нойан

Д 2 А, Б хэсгийг зөв тод уншаад, хуулж бичээрэй.

А.

роман, амар, амур, арал, марал, айул, үйэр, орун, урин, ойун, уйан, нэр-э, наран, эр-э

Б.

йолу, найа, йэрэ, үй-э, мори, намур мөрэн, йаму, ай-а, эй-э, айан, анар, анир

Д 3 Дараах үгсийг үеэр зааглан уншиж, загварын дагуу бичээрэй. Жишээлбэл:

Хос эгшиг

Э+Й+И

айил, нойр
айл, нойр

Д 4 А. “Намрын улирал” эхийг харьцуулан уншиж, үндэсний бичгээр бичээрэй.

Намур-ун уларил

Намур-ун уларил налайин-а.
Номин, Наран, Уран нар морин
айлал-ийар айлал-а. Намар-ун
орой Онун мөрэн-ү манан нэмэн-э.

Намрын улирал

Намрын улирал налайна.
Номин, Наран, Уран нар морин
аяллаар аяллаа. Намрын орой
Онон мөрний манан нэмнэ.

Харьяалахын тийн ялгалын (-ийн), үйлдэхийн тийн ялгалын (-ийар; -ийэр), эзэнд хамаатуулах (-ийан; -ийэн), заахын тийн ялгалын (-йи) гэсэн нөхцөлийн шилбэ бол **Й-(я)** гийгүүлэгч юм.

ᠨᠠᠮᠤᠷᠢᠨᠤᠯᠢᠷᠠᠯᠤ

РА, ЙА ҮСГИЙН БАТАТГАХ ДАСГАЛ

1 Үгсийг зөв тод уншиж, хичээнгүйлэн бичээрэй.

2 Харьцуулан уншиж, үндэсний бичгээр хичээнгүйлэн бичээрэй.

Жишээлбэл:

оё-

ойо- оё-
ойой-а оёё
ойон-а оёно
ойол-а оёлоо

-энэр	нөмөр-	нэм-	уя-	урь-	оё-
энэрье	нөмөрье	нэмье	уяя	урья	оёё
энэрнэ	нөмөрнө	нэмнэ	уяна	урина	оёно
энэрлээ	нөмөрлөө	нэмлээ	уялаа	урилаа	оёлоо
энэри-	нөмөри-	нэмэ-	уйа-	ури-	ойо-
энэрий-э	нөмөрий-э	нэмэй-э	уйай-а	урий-а	ойой-а
энэрин-э	нөмөрин-э	нэмэн-э	уйан-а	урин-а	ойон-а
энэрил-э	нөмөрил-э	нэмэл-э	уйал-а	урил-а	ойол-а

3 Дээрх даалгаврын үйл үгсийг ашиглан, өгүүлбэрийг гүйцээж бичээрэй.

А.

цамц	морь	ээжээ	санаа	гөлгөө	дээл
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...

Б. Нямаа цамц **оёлоо**.
Амар морь **уяна**.
Аюур ээжээ **энэрнэ**.
Оюун санаа **нэмнэ**.
Би гөлгөө **эрье**.
Анар дээл **нөмөрлөө**.

4 А,Б хэсгийг харьцуулан уншаад, үндэсний бичгээр бичээрэй.

А. Молом, Манал, Анар нар Онон мөрнөөр аяллаа.
Уран, Амар, Аюур нар уярам ая аяллаа.
Миний үеэл Номин номоо оллоо.
Энэ алимны үнэр мөн үү?
Онолын номоо эрье.
Эмийн үнэ нэмлээ.
Малаа эрье.
Урам нэмье.
Морь уяя.
Ая аялъя.

Б. Ай-а айалай-а.
Мори уйай-а.
Урм-а нэмэй-э.
Мал-ийан эрий-э.
Эм-үн үн-э нэмэл-э.
Онул-ун ном-ийан эрий-э.
Энэ алим-а-ийн үнүр мөн үү.
Мину үйэли Номин ном-ийан олул-а.
Уран, Амур, Айур нар уйарам-а ай-а айалал-а.
Молум, Манла, Анар нар Онун мөрэн-ийэр айалал-а.

ГА, ХА ҮСЭГ

Дэвсгэр-Г Үл дэвсгэр-Х	эхэн	дунд	адаг
г	ᠭ ᠭ	ᠭ ᠭ	ᠭ ᠭ
х	ᠬ ᠬ	ᠬ ᠬ	ᠬ ᠬ
га	ᠭ᠎᠎	ᠭ᠎᠎	ᠭ᠎᠎
ха	ᠬ᠎᠎	ᠬ᠎᠎	ᠬ᠎᠎
гэ	ᠭᠡ	ᠭᠡ	ᠭᠡ
хэ	ᠬᠡ	ᠬᠡ	ᠬᠡ
ги	ᠭᠢ	ᠭᠢ	ᠭᠢ
хи	ᠬᠢ	ᠬᠢ	ᠬᠢ
хо ху	ᠬᠣ ᠬᠤ	ᠬᠣ ᠬᠤ	ᠬᠣ ᠬᠤ
го гу	ᠭᠣ ᠭᠤ	ᠭᠣ ᠭᠤ	ᠭᠣ ᠭᠤ
хө хү	ᠬᠤ ᠬᠦ	ᠬᠤ ᠬᠦ	ᠬᠤ ᠬᠦ
гө гү	ᠭᠤ ᠭᠦ	ᠭᠤ ᠭᠦ	ᠭᠤ ᠭᠦ

Үгийн эхэнд ордог эр үгийн Х (ᠬ) үсгийг бичихдээ этгэр зартигийг (ᠬ) эхэлж татна.

Дараа нь толгойн араас нумруулан татаж, шүд гаргана.

Ха үсгийн өмнө хоёр дусал тавивал Г (ᠭ) үсэг болно.

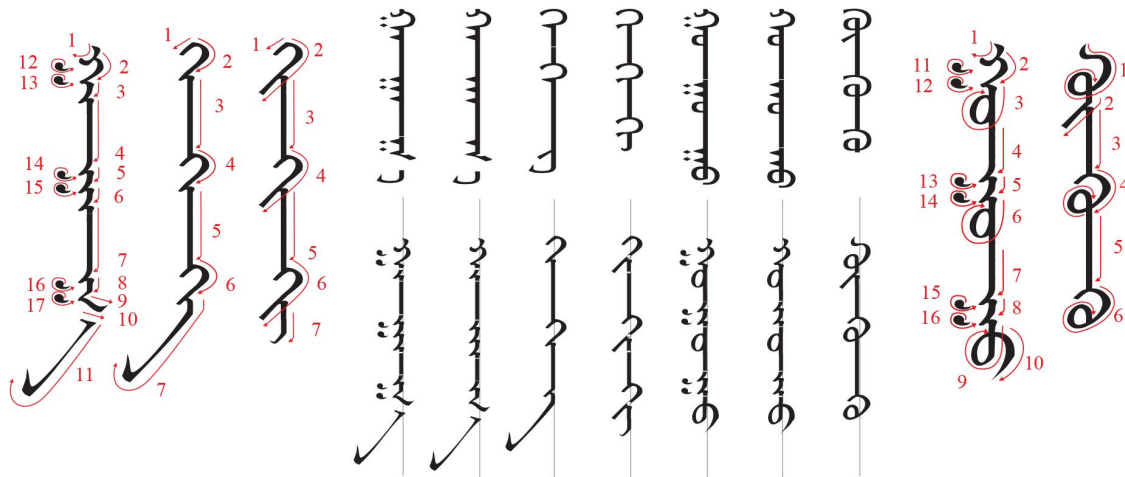
Эм үгийн Хэ, Гэ (ᠬᠡ) үсгийг бичихдээ гол нуруунаас урагш титэмгүй шүд татаад, үзгээ салган нум нийлүүлэн бичнэ.

Га (ᠭ᠎᠎), Го Гу (ᠭᠣ) үеийн дуслыг үгээ бичиж дууссанахаа дараа тавина.

Хө, Хү (ᠬᠤ) үеийг бичихдээ х (ᠬ) үсгийн нуманд гэдсийг (ᠬ) багтаан бичнэ.

Г үсгийн эр үгэнд дэвсгэрлэж орох (ᠭ) хэлбэрийн төгсгөлийн шүдийг үл ялиг доош дарж татна.

Д 1 Дармал, бичмэл хэлбэрийг харьцуулан ажиглаарай. Бичмэл хэлбэрийг дуурайлган бичих дасгалыг давтан хийгээрэй.

Г, Х үсгийг эр, эм үгэнд хоёр өөр дүрсээр бичдэг. Дүрсээр нь баримжаалан тухайн үгийг эр, эм үгийн аль нь болохыг ялган танина. Эр үгийн “Г” үсэг нь дэвсгэрлэж орвол 2 дуслыг тавихгүй. Эм үгийн “Г” үсэг үгийн төгсгөлд орвол (шүд+орхиц)-ын нийлэмжээр бичнэ.

Жишээ нь: агта-агт (морь) хамуг-хамаг (юм) хөг өгөх

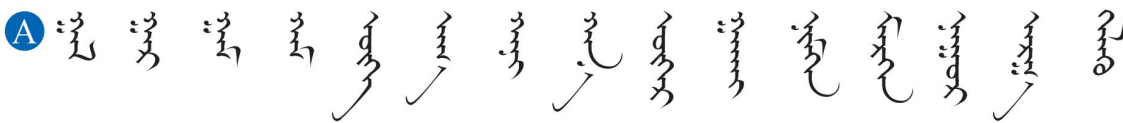
ᠠᠬᠤᠭᠢᠨ ᠶ᠋ᠢᠨᠭᠡᠨ ᠲᠤᠮᠤᠨᠠᠨᠢᠭᠡᠨ ᠲᠤᠮᠤᠨᠠᠨᠢᠭᠡᠨ ᠲᠤᠮᠤᠨᠠᠨᠢᠭᠡᠨ ᠲᠤᠮᠤᠨᠠᠨᠢᠭᠡᠨ ᠲᠤᠮᠤᠨᠠᠨᠢᠭᠡᠨ

Д 2 А, Б хэсгийн үгсийг үелэн уншиж, хоёр үет үгсийг загварын дагуу бичээрэй.

Жишээлбэл:

ах-а, э-хэ, ха-ган, ха-ни, хү-мүн, хо-ни ах, эх, хаан, хань, хүн, хонь

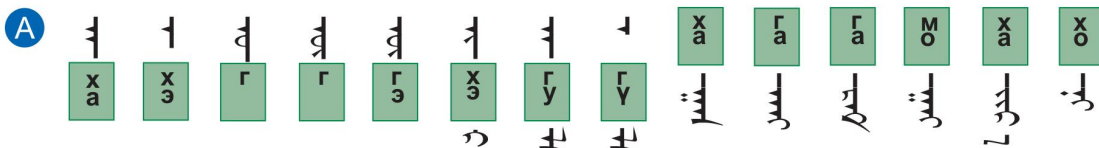

гал, гар, гам, хам, үгэ, ах-а, хани, хан-а, үхэр, гахай, нимгэн, мэргэн, нагур, арг-а, хэлэхү

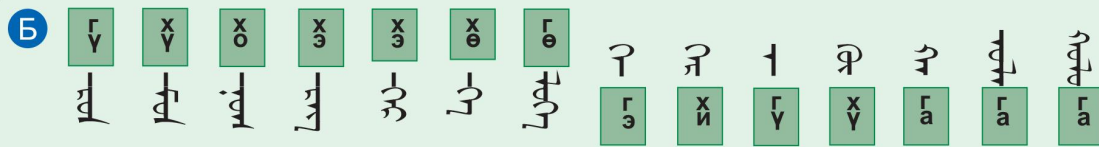

гэр, хөл, гэм, хөг, хэлэ, эхэ, нөхүр, хэрэм, нохай, нойан, намуг, мэхэ, хар-а, хихү, хөлгэ

Д 3 Галигаар бичсэн үеийг нөхөж, үг бүтээж бичээрэй.

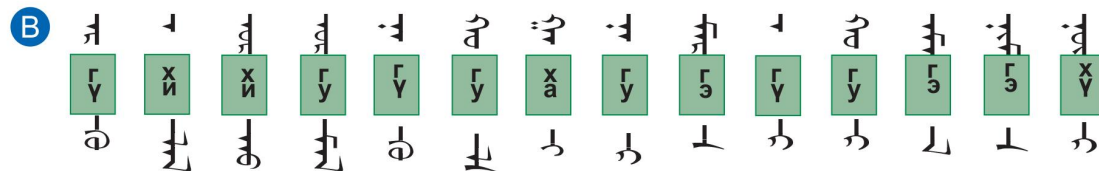

ах эх уг өг үг ихэр уул үүл хаан гахай гарам могой хайр хонь

гүрэн хүмүүн хоног хэрэг хээр хөх гөлөг

гэгээн хэрхэн үүрэг хөхөө хаан улаан хулгана

өргөх эхлэл орхих ургамал нүүх хоол гахай нуур мэргэн үүр хуур эмээл нимгэн нөхөр

Д 4 А. Тодотгон холбохын -х (ᠬ) нөхцөл, үйл үг бүтээх -л (ᠯ) дагаврын хэлбэрийг ажиглаарай. Б. Үгсийг хувилгаж, хичээнгүйлэн бичээрэй.

Үйл үг бүтээх “-л” дагавар -ла, лэ Морь - морил- гал - галла- Хил - хиллэ-	Тодотгон холбох “-х” нөхцөл <table border="1"> <tr> <td>ᠬ-ху</td> <td>ᠬ-ху</td> </tr> <tr> <td>ᠬ</td> <td>ᠬ</td> </tr> <tr> <td>уях- оёх-</td> <td>ирэх- эрэх-</td> </tr> </table>	ᠬ -ху	ᠬ -ху	ᠬ	ᠬ	уях- оёх-	ирэх- эрэх-
ᠬ -ху	ᠬ -ху						
ᠬ	ᠬ						
уях- оёх-	ирэх- эрэх-						

Д 5 А. Дармал, бичмэл хэлбэрээр бичсэн холбоо үгсийг харьцуулан уншаарай. Б. Өнгө ялган тэмдэглэсэн нэрийн нөхцөлтэй үгсийг түүж, дүрмийг тайлбарлаад, хичээнгүйлэн бичээрэй.

ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ
ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ	ᠬ

Д 6 Зөвхөн галигаар бичсэн үгсийг үндэсний бичгээр хөрвүүлж бичээрэй.

1. Хоол (хогула) унд Оюун ухаан (ухаган)	4. Наамал (нагамал) зүймэл Хүнсний ногоо (ногуг-а)
2. Мөнгөн ээмэг (эгэмүг) Эмээл (эмэгэл) хазаар	5. Шархны наалт (нагалта) Эмээ (эмэгэ) өвөө
3. Уул (агула) нуруу (ниругу) Нуур (нагур) цөөрөм	6. Хээр (хэгэр) морь Хээр (хэгэр-э) тал

ᠬ (ᠬ) гийгүүлэгчээр төгссөн нэр үгэнд нэрээс үйл үг бүтээх -ла/лэ (ᠯ) дагавар залгахад үгийн төгсгөлийн ᠬ (ᠬ) нь хураагдана.
Жишээ нь: аян+л=аял $\text{ᠠᠶᠢᠨ} + \text{ᠯ} = \text{ᠠᠶᠢᠨᠯ}$, ноён+л=ноёл $\text{ᠨᠣᠶᠢᠨ} + \text{ᠯ} = \text{ᠨᠣᠶᠢᠨᠯ}$

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Д 8 “Миний эх орон” шүлгийг үндэсний бичгээр хөрвүүлээрэй.
Өнгө ялгасан үгийн утгыг тайлбар толь ашиглан ярилцаарай.

Мину эхэ орун

Агула эгүлэ хойар мину эхэ орун
Ойун ухаган-у хүлүг мину эхэ орун
Гэр-үн халагун хойимур мину эхэ орун
Эхэ-ийн аригун угураг мину эхэ орун (На.Золжиргал)

Д 9 А, Б, В хэсгүүдийг анхааралтай ажиглаж уншаад, цэгийн оронд зохих хувилбарыг гүйцээн бичээрэй.

А.	халуун гал халагун гал	номхон хонь номухан хони	манаа манах манаг-а манаху	ухаан нэмэх ухаган нэмэхү
		⋮	⋮	⋮
Б.	анагаах ухаан	харуул манаа	хөөрхөн халиун	хулангийн унага
В.	.....	.....	.....	.....
	эгүдэ хагалг-а	хагалг-а хагаху	хураг-а хөгэнэхү	нөмүри нөгөлгэ

Д 10 А. “Наран гийгүүлэхүй” шүлгийг тод уншаарай.
Б. Бичмэл хэлбэрийг дуурайн хичээнгүйлэн бичихдээ “ган, хээр, алхаа, униар, хаяа” гэсэн өнгөөр ялгасан холбоо үгсийг давтан бичээрэй.

Handwritten Mongolian script of the poem 'Naran Gayigulxui' in various colors.

Наран гэиигүлхүи
Гал халагун наран
Гэр-үн хайаг-а нөмүрүн-э
Нарин хэгэр-үн алхуг-а
Намугун хэгэр-э-йи уйараган-а
Умар-а-йин нойалиг агула-йи
Хөхэ униар ориян-а
Мину эхэ орун-и
Наран гэиигүлүн энэрин-э.
На.Золжиргал

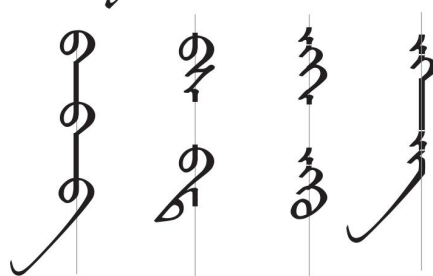
БА, ИХ ИНХЛЭГ ҮСЭГ

Дэвсгэр үсэг	эхэн	дунд	адагт
б	ᠪ ᠪ	ᠪ ᠪ	ᠪ ᠪ ✓
ба бэ	ᠪ᠎ᠠ ᠪ᠎ᠢ	ᠪ᠎ᠠ ᠪ᠎ᠢ	ᠪ᠎ᠠ ᠪ᠎ᠢ ✓
би	ᠪᠢ	ᠪᠢ	ᠪᠢ ✓
бо/бу	ᠪᠣ ᠪᠤ	ᠪᠣ ᠪᠤ	ᠪᠣ ᠪᠤ
бө/бү	ᠪᠥ ᠪᠦ		
нг	үгийн эхэнд орохгүй	ᠨᠭ ᠨᠭ	ᠨᠭ ᠨᠭ ✓

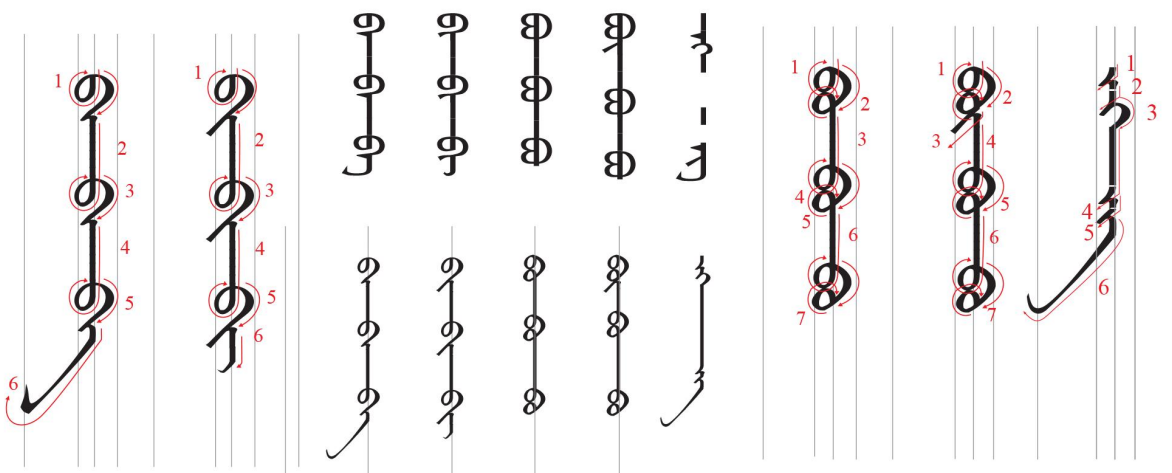
Б (ᠪ) үсэг нь гэдэс, нумаас бүрдэх бөгөөд бичихдээ нуруунаас эхлэн, нар зөв дугуйруулан эргүүлж татна.

Бо, бу (ᠪᠣ), бө, бү (ᠪᠥ) үеийн хоёр гэдсийг нуман дотор нь багтаан, бөөрөөр нь нийлүүлж, тэнцүүхэн бичнэ.

Их инхлэг үсэг нь үгийн дунд «н+г» (ᠨᠭ)-ийн нийлэмж хэлбэртэй бөгөөд үгийн адагт (шүд+ охор шилбэ+орхиц)-ын нийлэмжээр (ᠨᠭ) бичдэг.

Д 1 Дармал, бичмэл хэлбэрийг харьцуулан ажиглаарай. Бичмэл хэлбэрийг дууралган бичих дасгалыг 3-5 удаа давтан хийгээрэй.

Их инхлэг (ᠨᠭ) зөвхөн үгийн дунд гийгүүлэгчийн өмнө, үгийн эцэст үе төгсгөж орно. “Н” (бага инхлэг), “НГ” (их инхлэг) нь орчин цагийн монгол хэлэнд бичлэг дуудлага ижил юм.

Жишээ нь: болон, булан (ᠪᠣᠯᠠᠨ, ᠪᠤᠯᠠᠨ) · ᠪᠣᠯᠠᠨ, ᠪᠣᠯᠠᠨ · ᠪᠣᠯᠠᠨ, ᠪᠣᠯᠠᠨ (ангийн буу, ангийн булан) (ᠠᠨᠭᠢᠨ, ᠠᠨᠭᠢᠨ) · ᠠᠨᠭᠢᠨ, ᠠᠨᠭᠢᠨ

Д 2 Үелэн уншаад, үндэсний бичгээр 3 удаа бичиж, тогтоогоорой.

бал бурам бэлэн баг бог аба аб абу байар буйан бүри эбүл об өб

бол элбэг байан алба бэлэг гурба бөлүг гоби хуби булунг бору бамбар эб өбүр

Д 3 А. Үеийг уншиж, их инхлэгийн хэлбэрийг сайтар ажиглаж тогтоогоорой.
Б. Бичмэл хэлбэрийг дуурин бичээрэй.

Урхуунд үеийг уншиж, их инхлэгийн хэлбэрийг сайтар ажиглаж тогтоогоорой.

Д 4 А. Үе болон үгсийг харьцуулан уншиж, 3-5 удаа дуурин бичиж тогтоогоорой.

анги абу энгэхэ арбай эбэр хөнгэн бамбаи бангхи бамбар бөмбүр мөнгэхэ аба өнггэ абури

анги абу энгэхэ арбай эбэр хөнгэн бамбаи бангхи бамбар бөмбүр мөнгэхэ аба өнггэ абури

Урхуунд үеийг уншиж, их инхлэгийн хэлбэрийг сайтар ажиглаж тогтоогоорой.

Д 9 А. “Номын нөхөр” эхийг үндэсний бичгээр зөв, хичээнгүйлэн бичээрэй.

Ном-ун нөхүр

Билиг ухаган-у охи бол ном билэ. Ном бол хамуг-ун байалиг бэлэг йум.

«Ухагалиг хүү» хэмэхү ном минү анghan-у бэлэг-үн ном. Бэлэг-үн ном улам олан болул-а.

Ном-ун байар-ийар Энгхэлүн, Анghилугун нар мани «Гурбан марал» хэмэхү ном бэлэглэбэ. Би өбэр-үн олан ном-ийан анghилаба. Ман-у анghи-ийн булунг ном-ийар элбэг. Олагула ном-ун нөхүр болба.

Д 10 Цэгийн оронд тохирох үг, нөхцөлийг гүйцээж бичээрэй. Жишээлбэл:

банхраараа

бангхур-ийар-ийан

ᠪᠠᠨᠬᠢᠷᠠᠶᠠᠷᠠᠭᠠ

ангиараа

ᠠᠩᠭᠢᠶᠠᠷᠠᠭᠠ

булангаараа

ᠪᠤᠯᠠᠩᠭᠠᠶᠠᠷᠠᠭᠠ

булунг-ийар-ийан

ᠪᠤᠯᠠᠩᠭᠠᠶᠠᠷᠠᠭᠠ

бөмбүгэ-бэр-ийэн

ᠪᠥᠮᠪᠦᠭᠡᠪᠦᠷᠢᠶᠡᠨ

бэлгээрээ

ᠪᠡᠯᠭᠡᠷᠡᠭᠡ

баг-ийар+ийан

ᠪᠠᠭᠢᠶᠠᠷᠢᠶᠠᠨ

Гийгүүлэгч

ᠭᠢᠶᠢᠭᠦᠯᠡᠭ

ᠭᠢᠶᠢᠭᠦᠯᠡᠭ
-ийар², -ийан²
-аар⁴ -аа⁴

ᠭᠢᠶᠢᠭᠦᠯᠡᠭ
ᠭᠢᠶᠢᠭᠦᠯᠡᠭ

НОМООР
НОМОО

Эгшиг

ᠡᠭᠰᠢᠭ

ᠡᠭᠰᠢᠭ
-бар², -бан²
-аар⁴ -аа⁴

ᠡᠭᠰᠢᠭ
ᠡᠭᠰᠢᠭ

биеэр
биеэ

Тааврыг тааж, цэгийн оронд тохирох үгийг бичээрэй.

Ид хавыг заах «ᠶᠡᠬᠡ»-ын
Эцсийн орхицыг авахад
Бүлэг болгон хуваасан
Бүр өөр нэр болов (...)

хөөр

ᠬᠡᠭᠡᠷ

ᠬᠡᠭᠡᠷ

ᠬᠡᠭᠡᠷ

тамирчин

ДА, ТА ҮСЭГ

Дэвсгэр-Д Үл дэвсгэр-Т	ЭХЭН	ДУНД	АДАГТ
Д	ᠳ ᠲ	ᠳ ᠳ	ᠳ ᠳ
Т		ᠳ ᠳ үл дэвсгэрлэнэ	ᠳ ᠳ үл дэвсгэрлэнэ
да/дэ та/тэ	ᠳ ᠲ	ᠳ ᠳ	ᠳ ᠳ
ди,ти	ᠳ ᠲ	ᠳ ᠳ	ᠳ ᠳ
до/ду то/ту	ᠳ ᠲ	ᠳ ᠳ	ᠳ ᠳ
дө/дү тө/тү	ᠳ ᠲ		

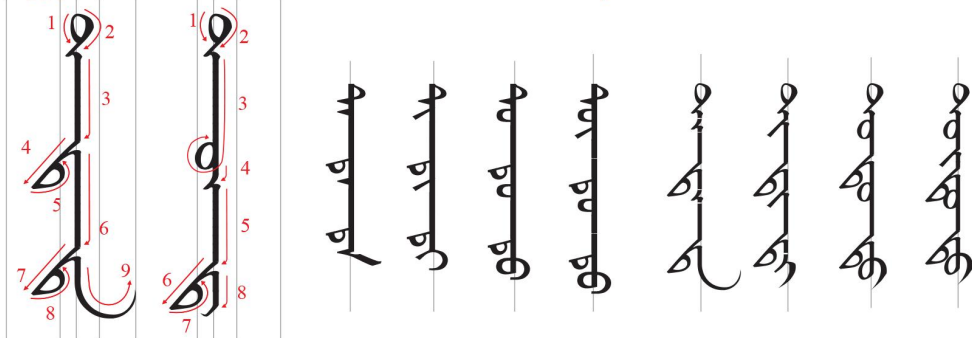
Үгийн эхний **д, т** (ᠳ) үсгийг бичихдээ, эхлээд гол нуруунаас доош нумруулан татаж, гар салгаад, дээд үзүүрээс нум татан, шүд гаргаж бичнэ.

Үгийн дундах **д, т** (ᠳ) үсгийг бичихдээ нуруунаас гогцоотой шилбэ татаж бичнэ. Шилбэний үзүүрийг хурц гаргана. Мөн үгийн дунд дэвсгэрлэж орсон “д” үсгийг гэдэс+шүд (ᠳ) -ээр бичдэг.

Үгийн адгийн дэвсгэр “д” үсгийг гэдэс+сүүл (ᠳ) -ээр бичнэ. Өвөрмөц бичлэгтэй цөөн үгэнд (ᠳ) ийм хэлбэрээр бичнэ.

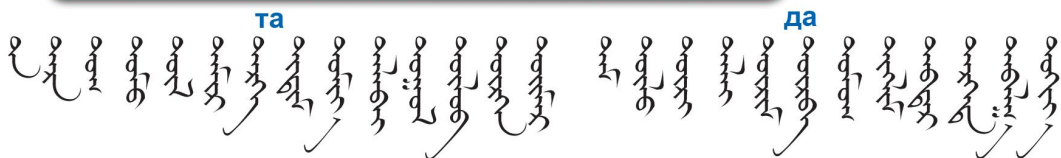
Жишээлбэл: дад-; дэд.

Д 1 Дармал, бичмэл хэлбэрийг харьцуулан ажиглаарай. Бичмэл хэлбэрийг дуурайлган бичих дасгалыг давтан хийгээрэй.

Д 2 А. Дараах үсгийг үелэн уншаад, үеэр зааглан хичээнгүйлэн бичээрэй.

Жишээлбэл: - - -

та тэрэ туг тому төл тамир тэргэ титим   дэм дөлү дүри далаи дүрим дөрбэ домуг
томий-а талабай тугул төлүб түргэн түйимэр   диглим дэбтэр дэргэдэ дабалг-а дохий-а

Д үсэг нь үгийн дунд (ᠳ) ба үгийн эцэст (ᠳ) ардаа эгшиггүй орж болох тул дэвсгэр үсэг гэнэ. Жишээ нь: - одхан хэүхэд. хэлбэр нь (ᠳ) гэх мэт цөөн үгэнд тохиолддог. Харин Т үсэг ардаа заавал эгшигтэй бичигдэнэ. Жишээ нь: - домогт нутаг.

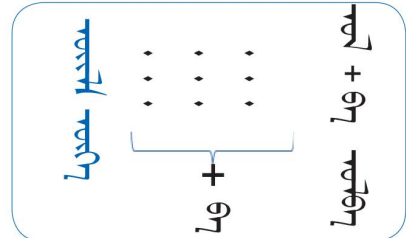
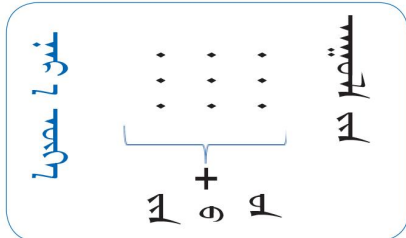

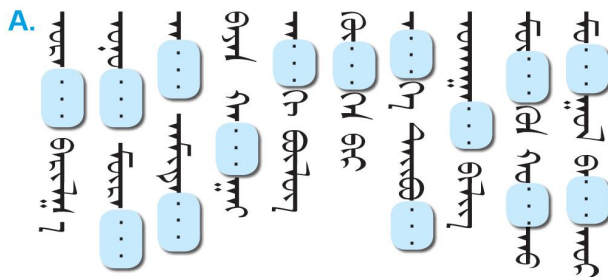

ХА, ГА, БА, НГ, ДА, ТА ҮСГИЙН БАТАТГАХ ДАСГАЛ

- 1 Дараах нэр ба үйл үгийг үндэсний бичгээр бичээд, загварын дагуу тохирох нөхцөлөөр хувилгаж бичээрэй.

- 2 А, Б хэсгийг харьцуулан ажиглаад, цэгийн оронд их инхлэг $\uparrow$, бага инхлэг $\downarrow$ -ийн аль тохирохыг нөхөж бичээрэй.

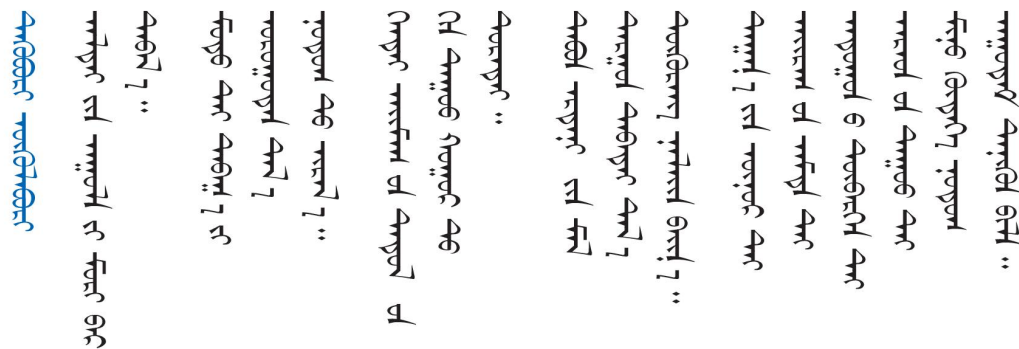

- Б. Уран барилга   Хөнгөн бийр
 Онон мөрөн   Энх тайван
 Ан амьтан   Ухаан билиг
 Баян хангай   Мөнгөн хонх
 Анги бүлэг   Монгол банхар

- 3 Дараах үгсийг үндэсний бичгээр бичээрэй.

А. абу-аав	Б. хэлбэри-хэлбэр	В. төлүб - төлөв	Г. гүн хуудуг
эбүгэ- өвөө	элдэб - элдэв	бамбар - бамбар	табун эрдэни
эб- эв	боруг-а - бороо	бөмбүгэ - бөмбөг	ганганг байигали
төб-төв	буйан - буян	багабагаи - баавгай	мөнгүн хонгху
байан - баян	эбүл - өвөл	багатур - баатар	монгул-ун нутуг
гоби- говь	хабур - хавар	бүргүд - бүргэд	дулаган дэбэл

- 4 Түүвэр өгүүлбэрийг уншиж, кириллээр хөрвүүлээрэй.

«ХА, ГА, БА, НГ, ДА, ТА ҮСГИЙН БАТАТГАХ ДАСГАЛ»

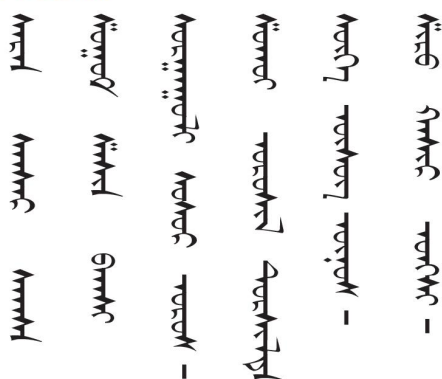

Д 3 Үгсийг үелэн тод уншиж, дуурайн бичээрэй.

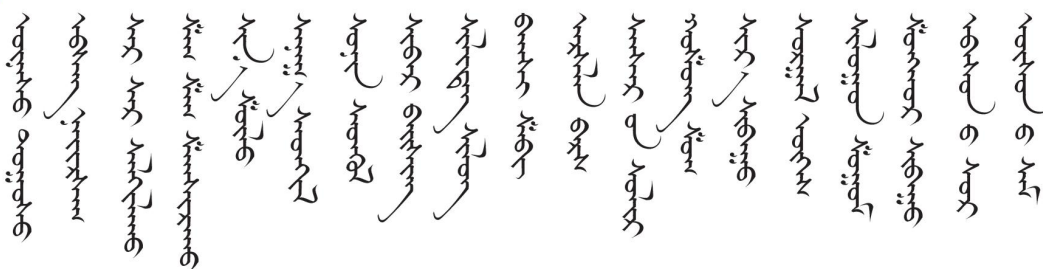
арслан, аньс, багш, унш, асар-, сансар, савар, саван, Сосор, сонс-, сураг, хошин, байшин, шохой, шагнал, шугам, шувуу, хашин, хашир

Д 4 “С” үсгийн үгийн эхэн, дунд, адагт орсон хэлбэрийг нүдлэн тогтоож бичээрэй.

ХАС	 	хас тэмдэг, хаш чулуу - хасах, хорох
САЯ	 	өнгөрөөд удаагүй, саяхан 1.000.000 (нэг сая)
ТУС	 	ач тус тус бүр - нар тус
СУР-	 	- асууж лавлах - сурч мэдэх сур элдэх

Д 5 Холбоо үгийг уншаад, “С, Ш” үсэг орсон үгсийг 2 бүлэг болгон бичээрэй.

үнэсү тогусу, эвсэг найирсаг, сар сар салхлаху, шаг шаг шагшираху, шин-э шөлү, санаг-а сэдхил, сонин сэдхүл, шибар байшинг, шилидэг шилүг, багши шаби, арслан барс, сансар-ун солир, хошунг шог, шир-а шibaгу, сургал үгэс, шилугун шугум, шонгхур шibaгу, эбэсүн-ү сор, үсүн-ү сам

Д 6 Галигаар бичсэн өгүүлбэрүүдийг үндэсний бичгээр хөрвүүлж бичээрэй.

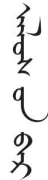
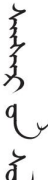

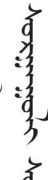

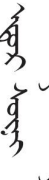

Багши-ийн шагардалг-а, шаби-ийн мэрэйилтэ нэнг хэрэгтэи.
Шитар-а, шаг-а-ийн нагадагаи бол монгул үндүсүн-ү тоглагам йум.
Эбүгэ-ийн абдар-а-ийн нигур дэгэр-э арслан барс-ун дүрсү байидаг.

Д 9 Холбоо үгийг үелэн уншиж, бичмэл хэлбэрийг дуурайн бичээрэй.

1. саба
 2. алу
 3. сол
 4. сан
 5. сур
 6. бар
 7. аг
 8. ас
 9. аар
 10. аар
 11. аар
 12. аар
 13. аар
 14. аар
 15. аар
 16. аар
 17. аар
 18. аар
 19. аар
 20. аар
 21. аар
 22. аар
 23. аар
 24. аар

саба сагулг-а, алу-ун бар-а, сансар-ун солир, самбар-а-ийн шохой, үсүн-ү сам, эбэсүн-ү сор, аруг сабар, арслан барс, сургагули сойул, сургал үгэ, эдүр сөни, шин-э санаг-а, сэдүб-үн шилгалта

бараа	
алсын бараа	бараа таваар

Д 10 Дараах үгсийг кирилл бичгээр хөрвүүлэн, цэгийн оронд утга тохирох үгтэй холбож бичээрэй. Дараа нь холбоо үгсээ үндэсний бичгээр бичээрэй.

1. тог
 2. гол
 3. алим
 4. хобд
 5. боруган
 6. бадаг
 7. бурхан
 8. арий
 9. дагам
 10. хөл
 11. улбар
 12. даг
 13. нэгдэл
 14. хог
 15. тог
 16. гол
 17. алим
 18. хобд
 19. боруган
 20. бадаг
 21. бурхан
 22. арий
 23. дагам
 24. хөл
 25. улбар
 26. даг
 27. нэгдэл
 28. хог

Тааврыг тайлаад, хариуг үндэсний бичгээр бичээрэй.

1. таа
 2. хари
 3. үндэс
 4. тайла
 5. хари
 6. таа
 7. үндэс
 8. тайла

1. таа
 2. хари
 3. үндэс
 4. тайла
 5. хари
 6. таа
 7. үндэс
 8. тайла

«Сургаал» хэмээх үгийн тухай
 Сур- гэсэн үйл үндсэнд бусдаар үйлдүүлэх хэвийн «-га» дагавар залгаж (сурга-), түүнд нэр үг бүтээх «-л» залгаж, **сургал** хэмээх үг үүсжээ. Зааж сургах юмыг сургаал гэнэ. Ярианы хэлэнд **сургаал** хэмээн уртаар дуудах болжээ.

11. А. Сургаал үгсийг уншиж, утгыг ярилцаарай.
 Б. Цэвэр сайхан хуулж бичээрэй.

**Д 11 А. Сургаал үгсийг уншиж, утгыг ярилцаарай.
Б. Цэвэр сайхан хуулж бичээрэй.**

1. Явсан нохой яс зууна. Хэлсэнд нь итгэхээр, хийсэнд нь итгэ. Төрсөн нутгийн шороо алт, төрүүлсэн эхийн сүү рашаан. Өсөх насандаа сурсан эрдэм ургах наран адил, идэр насандаа сурсан эрдэм үдийн наран адил, өтлөх насандаа сурсан эрдэм шингэх наран адил, огт эрдэм эс сурваас харанхуй шөнө мэт.

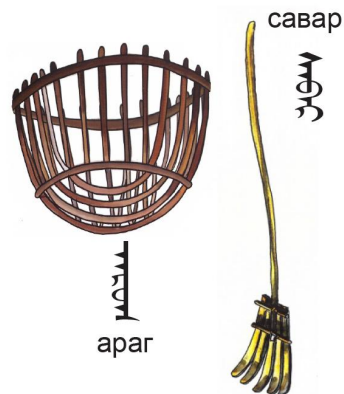
Тодотгон холбохын -сан ⁴	
- гсан эр үгэнд	- гсэн эм үгэнд
уншсан орсон	мэдсэн хүссэн

Явсан нохой яс зууна. Хэлсэнд нь итгэхээр, хийсэнд нь итгэ. Төрсөн нутгийн шороо алт, төрүүлсэн эхийн сүү рашаан. Өсөх насандаа сурсан эрдэм ургах наран адил, идэр насандаа сурсан эрдэм үдийн наран адил, өтлөх насандаа сурсан эрдэм шингэх наран адил, огт эрдэм эс сурваас харанхуй шөнө мэт.

Түргэн хэллэгийг зөв, тод уншаарай. Дараа нь үндэсний бичгээр бичээрэй.

1. Явсан нохой яс зууна. Хэлсэнд нь итгэхээр, хийсэнд нь итгэ. Төрсөн нутгийн шороо алт, төрүүлсэн эхийн сүү рашаан. Өсөх насандаа сурсан эрдэм ургах наран адил, идэр насандаа сурсан эрдэм үдийн наран адил, өтлөх насандаа сурсан эрдэм шингэх наран адил, огт эрдэм эс сурваас харанхуй шөнө мэт.

Д 12 Зүйр, цэцэн үгийг үндэсний бичгээр бичээрэй.

Эрил-и сураг-ийар олдаг, эрдэм-и мэрэйилтэ-бэр сурдаг.
 Хошигу нэмэхү-бэр хуругу нэмэ.
 Уругудаху-ду унтаху, идэхү.
 Өгэдэлэхү-дү санаху, сэрихү.
 Санаг-а магуту йабун хатан-а.
 Сарисун багбахаи наран-ду хатан-а.
 Эрхэ-йи сурху-бар бэрхэ-йи сур.
 Суругсан далаи, суруг-а-үгэи балаи.

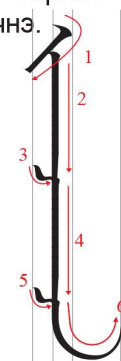
гэрийн сүүдэр	өвсний шүүдэр

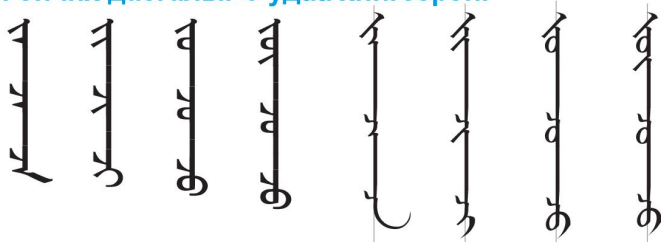
ЗА, ЖА ҮСЭГ

Үл дэвсгэрлэх үсэг	эхэн	дунд	адагт
з/ж	ᠵ ᠵ	ᠵ ᠵ	ᠵᠵ <i>Үл дэвсгэрлэх үсэг</i>
за/зэ жа/жэ	ᠵᠠ ᠵᠠ	ᠵᠡ ᠵᠡ	ᠵᠠᠵᠡ
жи	ᠵᠢ ᠵᠢ	ᠵᠢ ᠵᠢ	ᠵᠢᠵᠢ
зо/зу жо/жу	ᠵᠣ ᠵᠣ	ᠵᠣ ᠵᠣ	ᠵᠣᠵᠣ
зө/зү жө/жү	ᠵᠥ ᠵᠥ		

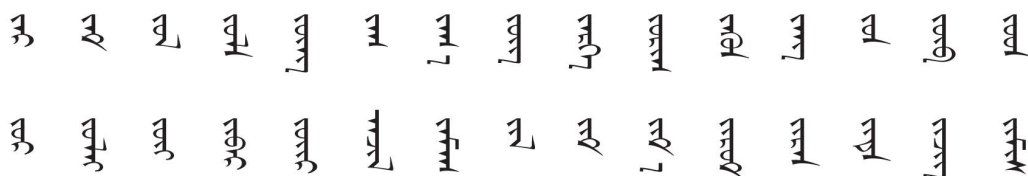
Үгийн эхэнд орж буй Ж, З үсгийг бичихдээ титэмтэй шилбэ (ᠵ) татаж бичнэ. Үгийн дунд орсон хэлбэрийг бичихдээ зүүнээс баруун тийш жалжгар эвэр (ᠵ) гарган татаж, нуруунд нийлүүлэн бичнэ.

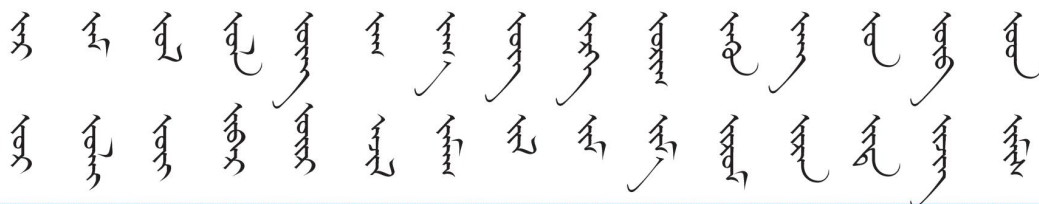
Д 1 Дармал, бичмэл хэлбэрийг харьцуулан ажиглаарай. Бичмэл хэлбэрийг дуурайлган бичих дасгалыг 3 удаа хийгээрэй.

Д 2 Дараах үгсийг зөв, тод уншаарай. Бичмэл хэлбэрийг дуурайн бичээрэй.

зар, зам (зэм), зол, зул, зөн, заг, зах, зүг, зэрэг, зориг, зүүн, зан, зун, зөв, зуд, жор, зулай, зүй, жавар, зүйр, ажил, замаг, жил, жим, жам, журам, жаран, жад, жижиг, жимс

3, Ж үсгийг үндэсний бичигт гэж адил дүрсээр тэмдэглэдэг нь нутаг нутгийнхан өөр өөрийн аялгуугаараа унших боломжтой юм. Жишээ нь: зам гэдэг үгийг төв халхад «зам», өвөрлөгч аялгуунд «жам» гэж дууддаг.

Д 3 Галигаар бичсэн үгсийг үндэсний бичигт буулгаж, холбоо үг болгон бичээрэй.

- зохис
- ажил
- зулзаг-а
- зориг
- жиргал
- зах-а
- жим-а
- зүг
- жимис
- зам
- зол
- зөгөлэн

уулын жим нарийн зам зерег зам	жам эс зүй тогтол, учрал тохиол
зол заяа	зулын гэрэл

Д 4 А. Дараах өгүүлбэрийг давтан уншиж, утгыг ярилцаарай.
Б. Үндэсний бичгээр хичээнгүйлэн бичээрэй.

Зөгөлэн занг ану хатагу абури-ий дэйилжү, үнэн үйилэ инү худал йабудал-и илан-а.
Зам загур-а-ийн олза-ий зол зайаг-а хэмэн бүү андагура.
Зүи зохис-и олдаг хүмүн-и зөв занг-таи гэн-э.
Зараган-у зулзаг-а-ий бөгэдэи гэн-э.
Жиргал, Зоригт хойар бүжиг-үн жүжүгэ үзэхү-бэр зэгүн зүг алхул-а.
Зэрлиг гүзэгэлзэгэн-э жимис амта-таи.
Тэрэ хүмүн жиргал зобаланг-ун жим-а-ий зориг жирүхэ-бэр-ийэн тугулба.

туулах	дуулах	дуулах
тугулху	дагулаху	дугулху
зам	дуу	сураг
туулах	дуулах	дуулах

- Д 5 А. «Миний нэр Азжаргал» эхийг уншиж, үндэсний бичгээр хөрвүүлэн бичээрэй.
- Б. «Хүн нэрээ, тогос өдөө» хэмээн нэр төрөө эрхэмлэн дээдэлдгийн учрыг ярилцаарай.

Мину нэр-э Азажиргал

Намаи Азажиргал гэдэг. Абу эжи хойар мани өни удаган, аза жиргал-таи йабуху болтугаи хэмэн энэ нэр-э-йи хайралагсан байху гэжү бэлгэшийэдэг.

Эбүгэ мани хэлэжү өгхү-дэгэн монггул хүмүн-ү нэрэс-тү энгхэ мөнгхэ, байар байасхуланг, зол жиргал, хэшиг буйан-и бэлгэдэгсэн үгэ тунг олан буи. Яагахигад гэбэл “монггол хүмүн аман-у бэлгэ-бэр” гэдэг йум. Эгүн-ү удх-а ни бэлгэ үгэи магухаи үгэ өгүлэхү үгэи, сайин сайихан хүндүдхэл-тэи үгэ хэлэжү байибал алиба магу зүйил халдадаг үгэи йум гэжү тайилбурилажу өггүгсэн.

Мину эбүгэ-йи Дэлэг, эмэгэ-йи Айуши гэдэг. Эбүгэ-йин нэр-э “сайин амугуланг” гэсэн удха-таи төбэд үгэ, эмэгэ-йин нэр-э бол “урту насун” гэсэн эртэн-ү Энэдхэг-үн самгарди үгэ болху-йи “Монггул хүмүн-ү нэр-э-йин толи”-ача унгшижу мэдэжү абул-а.

самгард
(санскрит)
Эртний энэтхэгийн
бичгийн хэлний үг

энэ үүний	тэр түүний

- Д 6 А. Зөв тод уншиж, утга санааг тайлбарлан ярилцаарай.
- Б. Цэвэр сайхан хуулж бичээрэй.

Зун нэг жилд, журам нэг насанд. Жилийн эх хавар, жаргалын эх хөдөлмөр. Зүсийг нь үзэхээр зүрхийг нь үз. Зоосонд шунавал зовлон олохын тэмдэг. Зөөлөн үгэнд хүн бүхэн бөхийнө, зүлэг газарт морь бүхэн хөрвөөнө. Зүүдээ үнэн гэж, зөрүүгээ зөв гэх. Зан сайтай хүнд нөхөр олон, замаг сайтай нуурт загас олон. Зэмлэх үгийн ил нь, магтах үгийн далд нь. Жаргах цагт сэрэмж хэрэгтэй, зовох үед хатуужил хэрэгтэй.

«Миний нэр Азжаргал» эхийг уншиж, үндэсний бичгээр хөрвүүлэн бичээрэй.

Д 7 А. Түүвэр өгүүлбэрийг түгдрэлгүй жигд хурдтай уншаад, утгыг ярилцаарай.
 Б. Үндэсний бичгээр хичээнгүйлэн бичээрэй.

Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд:
 1. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 2. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 3. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 4. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 5. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 6. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 7. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 8. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 9. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 10. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.

Д 8 А. Зүйр, цэцэн үгийг үндэсний бичгээр хөрвүүлж бичээрэй.

Наран намайи хүлийэхү үгэи
 Цаг чамайи хүлийэхү үгэи
 Цагаза мэдэхү үгэи хүмүн эндэжү алдахү
 Цаг мэдэхү үгэи хүмүн хоцурчу алдахү.
 Цаг ирэхү-дү
 Цаган мөнггү чү хараладаг.
 Цаи самурхү тутум амта орудаг
 Цаг өнггэрэхү тутум үн-э орудаг.

Б. Мэргэн үгийг уншаад, утга санааг ярилцаарай.

1. Мэргэн үгийг уншаад, утга санааг ярилцаарай.
 2. Мэргэн үгийг уншаад, утга санааг ярилцаарай.
 3. Мэргэн үгийг уншаад, утга санааг ярилцаарай.
 4. Мэргэн үгийг уншаад, утга санааг ярилцаарай.
 5. Мэргэн үгийг уншаад, утга санааг ярилцаарай.
 6. Мэргэн үгийг уншаад, утга санааг ярилцаарай.
 7. Мэргэн үгийг уншаад, утга санааг ярилцаарай.
 8. Мэргэн үгийг уншаад, утга санааг ярилцаарай.
 9. Мэргэн үгийг уншаад, утга санааг ярилцаарай.
 10. Мэргэн үгийг уншаад, утга санааг ярилцаарай.

В. «Энэ өдрийн нэг цаг ирэх өдрийн хоёр цагтай тэнцэнэ» гэдэг үгийн утгыг тайлбарлан ярилцаж, өөрсдөө цагийн үнэ цэнийн тухай мэргэн үг зохиож хэлэлцүүлээрэй.

Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд
 1. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 2. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 3. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 4. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 5. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 6. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 7. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 8. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 9. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.
 10. Үндэсний бичгээр бичсэн үгсүүд.

СА,ША,ЗА,ЖА,ЦА,ЧА ҮСГИЙН БАТАТГАХ ДАСГАЛ

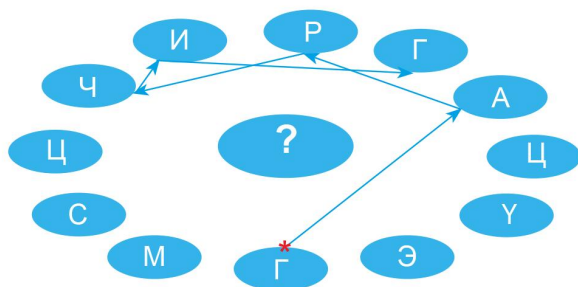
1 А, Б хэсгийг зөв тохируулан, хэлцүүдийн утгыг олж, хичээнгүй сайхан бичээрэй.

А.	а.	б.	в.	г.	д.	Б.	1.	2.	3.	4.	5.

2 “Гацуурхан” дууны үгийг хичээнгүйлэн бичээрэй.

3 Үсгүүдээр үг бүтээж, үндэсний бичгээр бичээрэй. Эгшиг давхцан орж болно. Дараа нь олсон үгсээ ашиглан өгүүлбэр зохион бичээрэй. Жишээлбэл:

гарчиг	
гарчаг	

4 Үндэсний бичгээр хөрвүүлэн бичээрэй.

- а. Чадахгүй бол сур, мэдэхгүй бол асуу.
Чидаху үгэи бол сур, мэдэхү үгэи бол асагу.
- б. Ачийг хүндэтгэхийн учир аав ээжийг хүндэлнэ.
Ачи-йи хүндүдхэхү-йин учир абу эжи-йи хүндүлэн-э
- в. Чихний чимэг болсон аялгуу сайхан монгол хэл
Чихин-ү чимэг болугсан айалгу сайихан монгул хэлэ

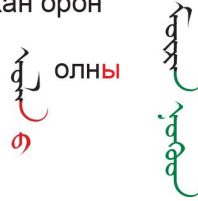
Д 1 А. Шүлгийн доторх өнгөөр ялгасан жинхэнэ нэрийн хувилалтай үгсийг түүвэрлэж, хэрхэн бичсэнийг харьцуулан ажиглаад, ямар нөхцөл, яаж бичдэг тухай ярилцаарай. Б. Шүлгийг хичээнгүйлэн бичээрэй.

1. Өмнөд талд нь
 Хэрлэн, Онон, Туулын тунгалаг ариун мөрнүүд
 Хотол олны эм болсон горхи булаг рашаанууд
 Хөвсгөл, Увс, Буйрын гүн цэнхэр нуурууд
 Хүн малын ундаа болсон тойром бүрд уснууд
 Энэ бол миний төрсөн нутаг
 Монголын сайхан орон

Д.Нацагдорж “МИНИЙ НУТАГ”

... Хэрлэн, Онон, Туулын тунгалаг ариун мөрнүүд
 Хотол олны эм болсон горхи булаг рашаанууд
 Хөвсгөл, Увс, Буйрын гүн цэнхэр нуурууд
 Хүн малын ундаа болсон тойром бүрд уснууд
 Энэ бол миний төрсөн нутаг
 Монголын сайхан орон

Жишээлбэл: олны мөрнүүд

Д 2 Кирилл болон галигаар бичсэн шүлгийн хэсгийг харьцуулан уншаад, үндэсний бичгээр хөрвүүлж, хичээнгүйлэн бичээрэй.

- А. Холхи газраас гялалзсан цаст өндөх хайрхнууд
 Хөх тэнгэрт цэлмэсэн хөдөө хээр цайдмууд
 Холын бараа харагдсан ноён шовх сарьдгууд
 Хүний сэтгэл тэнийсэн уудам амьсгалт талууд... /Д.Нацагдорж/
- Б. Холахи газар-ача гилалзагсан цасуту өндүр хайрхан-нугуд
 Хөхэ тнгри-дү цэлмэгсэн хөдэгэ хэгэр-э цайдам-уд
 Хола-ийн бар-а харагдагсан нойан шобху саридаг-уд
 Хүмүн-и сэдхил тэниигсэн агудам амисхулту тал-а-нугуд.../Да.Нацугдоржи/

Жинхэнэ нэрийн хувилал олон тоо, тийн ялгал, хамаатуулах гэсэн угсарсан дарааллаар ордог. Жишээлбэл: **Мөрнүүдийнхээ**

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

МОНГОЛ ТОО

᠑	᠒	᠓	᠔	᠕	᠖	᠗	᠘	᠙	᠑᠐
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Д 1 Өгүүлбэрийг үндэсний бичгээр хөрвүүлэхдээ цэгийн оронд тохирох монгол тоог бичээрэй.

- А. Жил-дү ... сар-а ... долуг-а хонуг ... хонуг ... цаг ... байидаг.
- Б. Би ... он-у .... сар-а-ийн .... эдүр ....цаг-ту төрүгсэн.
- В. Монггул улус .... аймаг ..... суму, ... хота ..... дүгүргэ-тэй.

Д 2 А. Тоон дарааллын дагуу морины нүүдлээр нүүж, үеүдийг холбож, үг бүтээвэл нэг оньсого болно. Түүнийг таагаарай.

34	21	48	9	32	19	46	7	Жишээлбэл: 29 } 30 } 31 } 32 } 33 } 34 } 35 } 36 }
49	10	33	20	47	8	31	18	
22	35	62	51	58	55	6	45	
11	50	57	54	61	52	17	30	
36	23	38	63	56	59	44	5	
39	12	25	60	53	64	29	16	
24	37	2	41	14	27	4	43	
1	40	13	26	3	42	15	28	

Б. Доорх үгсээс оньсогын хариутай тохирох үгийг олж, холбоо үг бүтээж бичээрэй.

сэтэр зүүх
уруул сэтэр-
шатар даам
шарх сэдэр-
шадар сайд

ᠰᠡᠲᠡᠷ
ᠰᠡᠲᠡᠷ
ᠰᠡᠲᠡᠷ
ᠰᠡᠲᠡᠷ
ᠰᠡᠲᠡᠷ

ЖИНХЭНЭ НЭРИЙН ОЛОН ТООНЫ ДАГАВАР

-ууд, -үүд		-д, -с		-чуул, -чүүл, -чууд -чүүд		нар	
нугуд	нүгүд	-уд -үд	-д	-с	-чуд, -чүд	-чуул, -чүүл	нар
ᠨᠤᠭᠤᠳᠤ	ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ	ᠤᠳᠤ	ᠳᠤ	ᠰᠤ	ᠴᠤᠳᠤ	ᠴᠤᠭᠤᠯᠤ	ᠨᠠᠷ
ᠨᠤᠭᠤᠳᠤ	ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ	ᠤᠳᠤ ᠤᠳᠤ	ᠳᠤ	ᠰᠤ ᠰᠤ	ᠴᠤᠳᠤ ᠴᠤᠳᠤ	ᠴᠤᠭᠤᠯᠤ ᠴᠤᠭᠤᠯᠤ	ᠨᠠᠷ
ᠨᠤᠭᠤᠳᠤ	ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ	ᠤᠳᠤ ᠤᠳᠤ	ᠳᠤ	ᠰᠤ ᠰᠤ	ᠴᠤᠳᠤ ᠴᠤᠳᠤ	ᠴᠤᠭᠤᠯᠤ	ᠨᠠᠷ
Сүүл «Н» болон эгшгээр төгссөн үгэнд эгшиг зохицох ёсыг баримтлан дагуулж бичнэ.	Гийгүүлэгч-ээр төгссөн үгэнд дагуулж бичих ба эгшиг зохицох ёсыг баримтлан дуудна.	Гийгүүлэгч болон И эгшгээр төгссөн үгэнд залгахад үгийн эцсийн үсгийг хасаж бичнэ.			Хүний холбогдолтой нэр үгэнд эгшиг зохицох ёсыг баримтлан залгаж бичнэ. Харин «нар» дагаврыг дагуулан бичнэ.		

1 Дээрх олон тооны дагаврын дүрмийг ажиглаад, цэнхрээр бичсэн үгсэд олон тооны дагаврыг зөв залгаж бичээрэй.

ᠨᠤᠭᠤᠳᠤ ... ᠤᠳᠤ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ ... ᠳᠤ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ ... ᠴᠤᠳᠤ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ ... ᠴᠤᠭᠤᠯᠤ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ ... ᠨᠠᠷ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ ... ᠤᠳᠤ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ ... ᠳᠤ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ ... ᠴᠤᠳᠤ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ ... ᠴᠤᠭᠤᠯᠤ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ ... ᠨᠠᠷ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ ... ᠤᠳᠤ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ ... ᠳᠤ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ ... ᠴᠤᠳᠤ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ ... ᠴᠤᠭᠤᠯᠤ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ ... ᠨᠠᠷ

Жишээлбэл:

ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ
 ᠨᠤᠭᠦᠳᠤ

нөхүд-үн санал
 морид-ун төвөргөөн
 урачуд-ун эвлэл
 ногтой унаг-а-нугуд
 агулас-ун оргил
 гоби-нугуд-ун нэр

хиличид-үн тангараг
 суругчид-ун зөвлөл
 өхид-үн хамтлаг
 хөбэгүд-үн баг
 үгэс-үн тайлбар
 улс орун-нугуд

шибагуд-ун жиргээ
 эмчи нар-ун өрөө
 зааны тугул-уд
 эхэ үрэс-үн баяр
 хүмүс-үн яриа
 уйагачид-ун гал

Д 2 Галигаас үндэсний бичгээр хөрвүүлж, хичээнгүйлэн бичээрэй.

Би ах-а-таи-бан хамту хиличид-үн танггариг эргүхү йосулал-и үзэл-э.
Урачуд-ун эблэл-үн шин-э үзэсхүлэнг гарчэй.
Эхэ орун-у-бан гучин гурбан гоби-нугуд-ийан нэрэлэжү сурул-а.
Монгулчуд-ту эб эй-э чихула болху-йи ойилагагулба.
Эмчи нар-ун өрүгэ цэбэрхэн байиху шагардалг-а-таи.
Заган-у тугул-уд эхэ-йин-ийэн сэгүдэр-тү эрхэлэн-э.

Д 3 А. Зөв, тод уншиж, өнгөөр ялгасан үгсийг олон тооны дагавраар хувилган бичээрэй.

А.

Хийснэ үнхиснэ гүрмэн гүр хүнхиснэ гүн

Хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир

Хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир

Хүчир хүчир хүчир ..

Хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир

Хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир ..

Хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир ..

Хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир ..

Хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир ..

Хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир ..

Хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир ..

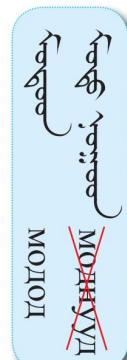
Хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир хүчир ..

Хүчир хүчир хүчир хүчир

Хүчир хүчир хүчир хүчир

Хүчир хүчир ..

Б. Эхийн дараах хэсгийг үндэсний бичгээр бичээрэй.

Залхагу сэгүл-дэгэн мод-ийи мөрү-бэр-ийэн чү тулху-бан болижу, хэи хогусун гар-ийан эргүгэд, хэсэг йабуба. Тэгэгсэн-ийэн болигад хойина-ача ни гар-ийан унжигулун сула алхужу гэн-э. Тэгэгэд чү сэдхил ни ханугсан-үгэи, ингигжү алхужу байиху-бар дамнагург-а модун-ача дэгүжилэгдэгэд хөл амар йабуй-а гэсэн залхагураху мэргэн арг-а олжу санагсан-ийар-ийан хижү йабуба.

Тэрэ залхагу йэхэ лэ жиргал-таи элдэб сайихан-и бодун йабутал-а гэнэдтэ модун-у холтусу хагаражу гүн мэрэн-ү усун-ду унажу мяхачин жигасун-у хогула болба гэн-э.

Д 4 Эхийг уншиж, “Хоосон тагш” гэж нэрлэсний учрыг ярилцаарай. Жинхэнэ нэрийг ялган бичээд, тохирох олон тооны дагавраар хувилгаж, зөв хичээнгүй бичээрэй.

- 1. Хоосон тагш
- 2. Хоосон тагш
- 3. Хоосон тагш
- 4. Хоосон тагш
- 5. Хоосон тагш
- 6. Хоосон тагш
- 7. Хоосон тагш
- 8. Хоосон тагш
- 9. Хоосон тагш
- 10. Хоосон тагш
- 11. Хоосон тагш
- 12. Хоосон тагш
- 13. Хоосон тагш
- 14. Хоосон тагш
- 15. Хоосон тагш
- 16. Хоосон тагш
- 17. Хоосон тагш
- 18. Хоосон тагш
- 19. Хоосон тагш
- 20. Хоосон тагш

тагш
МОН
аяга

Амрах агшин

- 1. Хоосон тагш
- 2. Хоосон тагш
- 3. Хоосон тагш
- 4. Хоосон тагш
- 5. Хоосон тагш
- 6. Хоосон тагш
- 7. Хоосон тагш
- 8. Хоосон тагш
- 9. Хоосон тагш
- 10. Хоосон тагш
- 11. Хоосон тагш
- 12. Хоосон тагш
- 13. Хоосон тагш
- 14. Хоосон тагш
- 15. Хоосон тагш
- 16. Хоосон тагш
- 17. Хоосон тагш
- 18. Хоосон тагш
- 19. Хоосон тагш
- 20. Хоосон тагш

Д 5 Дараах загварын дагуу хоёр үгээс бүтсэн хүний нэр бүтээж бичээрэй. Хэн хамгийн олон нэр бүтээж бичсэнээ тооцоорой.

Жишээлбэл:

хоёр + үг	үг
хоёр үг	үг үг
хоёр үг	үг үг
хоёр үг	үг үг

- 1. Хоосон тагш
- 2. Хоосон тагш
- 3. Хоосон тагш
- 4. Хоосон тагш
- 5. Хоосон тагш
- 6. Хоосон тагш
- 7. Хоосон тагш
- 8. Хоосон тагш
- 9. Хоосон тагш
- 10. Хоосон тагш
- 11. Хоосон тагш
- 12. Хоосон тагш
- 13. Хоосон тагш
- 14. Хоосон тагш
- 15. Хоосон тагш
- 16. Хоосон тагш
- 17. Хоосон тагш
- 18. Хоосон тагш
- 19. Хоосон тагш
- 20. Хоосон тагш

Хоёр болон түүнээс дээш үгээс бүтсэн хүний нэрийг бичихдээ хоёр дахь үг нь гийгүүлэгчээр эхэлсэн бол шууд залгаж бичнэ. Жишээ нь: Содбилиг **С**од**б**илиг

Харин хоёр дахь үг нь эгшгээр эхэлсэн бол зураас татаж салангид бичнэ. Жишээ нь: Оюун-Эрдэнэ **О**юун**-**Эрдэнэ • Мөнх-Оргил **М**өнх**-**Оргил гэх мэт.

НЭРЛЭХИЙН ТИЙН ЯЛГАЛ

Нэр үгийг бусад үгтэй нөхцөлдүүлэн холбодог 8 тийн ялгал бий. Нэрлэхийн тийн ялгалд байгаа үг “хэн?, юу?” гэсэн асуултад хариулагдах үгс бөгөөд ямар нэг нөхцөл авдаггүй.

нөхцөл
0

Д 1 Дараах хос үйл үгийг уншиж, үйлийн эзнийг тохируулж бичээрэй.

- ...
[ ] تهنه
[ ] تهنه
- ...
[ ] لهنه
[ ] لهنه
- ...
[ ] نهنه
[ ] نهنه
- ...
[ ] جنهنه
[ ] جنهنه
- ...
[ ] مهنه
[ ] مهنه
- ...
[ ] بهنهنه
[ ] بهنهنه

Сонгох үгс:
 мал - үхэр
 набчи - цэцэг
 наран - саран
 тогугачи - эжи
 эмчи - отучи
 хонгху - дохий-а

Д 2 “Малчны хот” эхээс хэн?, юу? гэсэн асуултад хариулагдах үйлийн эзнийг үйлтэй нь холбон түүж бичээрэй. Дараа нь цэвэр сайхан хуулж бичээрэй.

Малчны хотонд хурга, ишиг майлалдаж, үхэр тугал мөөрч, унага, даага янцгааж, адуу тургилна. Саальчин бүсгүй үүрийн шаргал гэгээтэй уралдан босож, үнээгээ саана. Адуучин залуу эмнэг сургана. Өргөн талын дунд уяхан эгшиг хангинаж, уургын үзүүр үе үе сэрвэлзэнэ. Гэр дээр тавьсан ааруул, хурууд нарны илч, сэвшээ салхинд шаргалтан хатна. Хөх аргалын дөлөнд тогоотой цай даргилна.

Малчны хот

Д 3 Үйлийн эзэнд тохирох асуулт тавьж, өгүүлбэрийг цэвэр сайхан бичээрэй.

- ...
[ ] تهنه
- ...
[ ] لهنه
- ...
[ ] نهنه
- ...
[ ] جنهنه
- ...
[ ] مهنه
- ...
[ ] بهنهنه

...	...
...	...

ᠠᠯᠲᠠᠢ ᠲᠠᠸᠠᠨ ᠪᠣᠭᠳᠠ ᠶ᠋ᠢᠨ ᠨᠢᠨᠡᠭᠡᠨ ᠨᠢᠨᠡᠭᠡᠨ

ӨГӨХ ОРШИХЫН ТИЙН ЯЛГАЛ

Кирилл бичгийн “-д, -т” нөхцөлийг үндэсний бичигт эгшиг болон зөөлөн дэвсгэр үсэг (н,м,л,нг,) -ээр төгссөн үгэнд - **ᠳᠦ** (-ду,- дү), - **ᠳᠦᠷ** (-дур , - дүр) дагуулж бичнэ.

Хатуу дэвсгэр үсэг (б,г,р,с,д) -ээр төгссөн үгэнд - **ᠲᠦ** (-ту,тү) - **ᠲᠦᠷ** (-тур, - түр)-ийг дагуулж бичнэ.

Эгшиг Зөөлөн дэвсгэр		Хатуу дэвсгэр	
ᠳᠦ	ᠳᠦᠷ	ᠲᠦ	ᠲᠦᠷ
ᠳᠦᠨ	ᠳᠦᠨᠠ	ᠲᠦᠨ	ᠲᠦᠨᠠ
ᠳᠦᠯ	ᠳᠦᠯᠠ	ᠲᠦᠯ	ᠲᠦᠯᠠ
ᠳᠦᠭ	ᠳᠦᠭᠠ	ᠲᠦᠭ	ᠲᠦᠭᠠ
ᠳᠦᠰ	ᠳᠦᠰᠠ	ᠲᠦᠰ	ᠲᠦᠰᠠ
ᠳᠦᠰᠢ	ᠳᠦᠰᠢᠨ	ᠲᠦᠰᠢ	ᠲᠦᠰᠢᠨ
ᠳᠦᠰᠤ	ᠳᠦᠰᠤᠨ	ᠲᠦᠰᠤ	ᠲᠦᠰᠤᠨ
ᠳᠦᠰᠦ	ᠳᠦᠰᠦᠨ	ᠲᠦᠰᠦ	ᠲᠦᠰᠦᠨ
ᠳᠦᠰᠦᠰ	ᠳᠦᠰᠦᠰᠠ	ᠲᠦᠰᠦᠰ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠠ
ᠳᠦᠰᠦᠰᠢ	ᠳᠦᠰᠦᠰᠢᠨ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠢ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠢᠨ
ᠳᠦᠰᠦᠰᠤ	ᠳᠦᠰᠦᠰᠤᠨ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠤ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠤᠨ
ᠳᠦᠰᠦᠰᠦ	ᠳᠦᠰᠦᠰᠦᠨ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠦ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠦᠨ
ᠳᠦᠰᠦᠰᠦᠰ	ᠳᠦᠰᠦᠰᠦᠰᠠ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠦᠰ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠦᠰᠠ
ᠳᠦᠰᠦᠰᠦᠰᠢ	ᠳᠦᠰᠦᠰᠦᠰᠢᠨ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠦᠰᠢ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠦᠰᠢᠨ
ᠳᠦᠰᠦᠰᠦᠰᠤ	ᠳᠦᠰᠦᠰᠦᠰᠤᠨ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠦᠰᠤ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠦᠰᠤᠨ
ᠳᠦᠰᠦᠰᠦᠰᠦ	ᠳᠦᠰᠦᠰᠦᠰᠦᠨ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠦᠰᠦ	ᠲᠦᠰᠦᠰᠦᠰᠦᠨ

Д 1 Цэгийн оронд өгөх оршихын тийн ялгалын тохирох нөхцөлийг бичиж, холбоо үг бүтээж, хичээнгүйлэн сайхан бичээрэй.

ᠳᠦᠨᠢ	ᠳᠦᠨᠢᠨ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨᠠ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨᠠᠨ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨᠠᠨᠠ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠ
ᠳᠦᠨᠢᠨ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨᠠ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨᠠᠨᠠ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠ	ᠳᠦᠨᠢᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠ

Д 2 Дээрх дасгалын үгсийг ажиглаж, өгүүлбэрийг үндэсний бичгээр хөрвүүлэн, цэвэр сайхан бичээрэй.

Абу мани адуунд мордов. Мину дэгү хөлд орлоо. Малчид өвөлд бэлтгэж, хадуланг-ийан хадуба. Самбарт үндүсүн-ү бичиг-ийэр-ийэн бичибэ. Эрдэмд шамдвал алдарт хүрдэг. Алсад одох шибагуд-ун цубуг-а-йи тогаладаг-үгэи. Тал-а-йин шибагуд-ун өндэгэн-дү сэгүдэр-ийэн бүү хүргэгэрэи.

Д 3 А. Баян-Өлгий аймгийн сумуудын нэрийг зөв, тод уншаарай.
 Б. Сумын нэрсийг өгөх оршихын тийн ялгалаар хувилгаж, үйлийн холбоо үг бүтээж бичээрэй. Ашиглах үгс: (очиху, ирэхү, төрүхү, мэндүлэхү, абчираху, бариху, хүлийэхү, амидураху) **Жишээ нь: Цагааннуурт ирэх**

ᠴᠠᠭᠠᠨᠨᠠᠭᠤᠷ ᠨᠣᠭᠤᠨᠠᠭᠤᠷ
 ᠤᠯᠠᠨᠬᠤᠰᠤ ᠠᠯᠲᠠᠢ ᠲᠣᠯᠪᠤ
 ᠴᠡᠩᠭᠠᠯ ᠰᠡᠭᠡᠢ ᠪᠤᠭᠠᠲᠤ ᠪᠠᠶᠢᠨᠨᠠᠭᠤᠷ
 ᠪᠤᠶ᠋ᠠᠨᠲᠤ ᠠᠯᠲᠠᠢ ᠲᠣᠯᠪᠤ ᠳᠡᠯᠭᠠᠭᠤᠨ
 ᠪᠤᠯᠠᠭᠠᠨ

ҮЙЛДЭХИЙН ТИЙН ЯЛГАЛ

Кирилл бичгийн «-аар, -ээр, -оор, -өөр» нөхцөлийг үндэсний бичигт **эгшгээр** төгссөн үгэнд - **ᠡᠭᠰᠢᠭ** (-бар, -бэр), **гийгүүлэгчээр** төгссөн үгэнд - **ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ** (-ийар, -ийэр)-ийг дагуулж бичнэ.

Эгшиг	Гийгүүлэгч
ᠡᠭᠰᠢᠭ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ
ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ

Д 1 Цэгийн оронд үйлдэхийн тийн ялгалын тохирох нөхцөлийг сонгон зүйр, цэцэн үгсийг гүйцээж бичээрэй.

ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ	ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ
ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ	ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ
ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ	ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ
ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ	ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ
ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ	ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ
ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ	ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ
ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ	ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ
ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ	ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ
ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ	ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ
ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ	ᠰᠡᠭᠡᠨ	ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ

Д 2 Галигаар бичсэн зүйр үгийг үндэсний бичгээр бичээрэй.

Шөлү-бэр цадчу Төл-ийэр байажидаг.	Туса-йи усу-бар Ачи-йи бачи-бар	Эд-ийэр бэй-э-бэн чимэхү-бэр Эрдэм-ийэр бэй-э-бэн чимэ.

Д 3 А. Говь-Алтай аймгийн сумуудын нэрийг зөв, тод уншаарай.
 Б. Сумын нэрсийг үйлдэхийн тийн ялгалаар хувилгаж, үйлийн холбоо үг бүтээж бичээрэй. Ашиглах үгс: обуглаху, бахархаху, өнгөрэхү, нутуглаху, Жишээ нь: Есөнбулагаар овоглох

«ᠭᠢᠶᠭᠦᠯᠡᠭᠭᠡ»

ХАМТРАХЫН ТИЙН ЯЛГАЛ

Кирилл бичгийн “-тай, -тэй, -той” нөхцөлийг үндэсний бичигт «-таи, -тэи» хэлбэрээр бичиж, эгшиг зохицох ёсыг баримтлан дуудна. Бичгийн хэлэнд ᠲᠠᠢᠨ , ᠲᠡᠢᠨ (-луг-а, -лүг-э) хэлбэрээр мөн тохиолдоно.

Эгшиг
Гийгүүлэгч

ᠲᠠᠢ
ᠲᠡᠢ
ᠲᠤᠤ

МОНГОЛ ДЭЭЛ
ᠮᠣᠩᠭᠣᠯ

Д 1 Зүйр, цэцэн үгсийг уншихдаа цэгийн оронд хамтрахын тийн ялгалын тохирох нөхцөлийг сонгож, хичээнгүйлэн сайхан бичээрэй.

ᠲᠠᠢᠨ ... ᠲᠠᠢᠨ
ᠲᠡᠢᠨ ... ᠲᠡᠢᠨ
ᠲᠤᠤ ... ᠲᠤᠤ
ᠲᠠᠢᠨ ... ᠲᠡᠢᠨ
ᠲᠡᠢᠨ ... ᠲᠠᠢᠨ
ᠲᠤᠤ ... ᠲᠠᠢᠨ
ᠲᠠᠢᠨ ... ᠲᠤᠤ
ᠲᠡᠢᠨ ... ᠲᠡᠢᠨ
ᠲᠤᠤ ... ᠲᠤᠤ
ᠲᠠᠢᠨ ... ᠲᠡᠢᠨ
ᠲᠡᠢᠨ ... ᠲᠠᠢᠨ
ᠲᠤᠤ ... ᠲᠠᠢᠨ
ᠲᠠᠢᠨ ... ᠲᠤᠤ
ᠲᠡᠢᠨ ... ᠲᠡᠢᠨ
ᠲᠤᠤ ... ᠲᠤᠤ

Д 2 Ц.Дамдинсүрэн “Монгол нутаг” шүлгийн дараах хэсгийг үндэсний бичгээр бичээрэй.

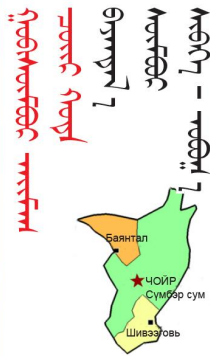

Хатиган овогт
Цэндийн
Дамдинсүрэн

Цаган цасун малагаи-таи
Ногуган модон хүрм-э-тэи
Хөхэ усун хормои-таи
Баян хангаи агула мини
Маши дэлгэр хангаи мини
Мал сүрүг-ийэр дүгүрэнг
Малчин олан монголчууд
Жиргал цэнгэл-ийэр дүгүрэнг

Цагаан цасан малгайтай
Ногоон модон хүрэмтэй
Хөх усан хормойтой
Баян хангай уул минь.
Маш дэлгэр хангай минь
Мал сүргээр дүүрэн
Малчин олон монголчууд
Жаргал цэнгэлээр дүүрэн

Д 3 А. Говьсүмбэр, Дорноговь аймгийн сумуудын нэрийг зөв, тод уншаарай.
Б. Сумын нэрсийг хамтрахын тийн ялгалаар хувилгаж, үйлийн холбоо үг бүтээж бичээрэй. Ашиглах үгс: хиллэхү, ойирахан
Жишээ нь: Шивээ-Овоотой хиллэх ᠰᠢᠪᠡᠭᠡ - ᠣᠪᠣᠲᠠ ᠬᠢᠯᠢᠯᠡᠬᠦ

ᠮᠣᠩᠭᠣᠯ ᠲᠡᠭᠦᠨ ᠲᠠᠢᠨ ᠲᠡᠢᠨ ᠲᠤᠤ

ЖИНХЭНЭ НЭРИЙН ХАМААТУУЛАХ

1. БИЕД ХАМААТУУЛАХ НӨХЦӨЛ

I бие	II бие	III бие
 минь маань	 чинь тань	 ану ину нь
 аав ээж минь маань	 дүү өвөө чинь тань	 ах нь эгч нь

Хамаатуулахын нөхцөлийг өмнөх үгээс нь салангид бичнэ.

1. Биед хамаатуулах нөхцөлүүд нь биеийн төлөөний үгээс үүсжээ. Жишээ нь → гэх мэт. III биед хамаатуулах (ану) нөхцөлийг эр үгэнд, (ину) нөхцөлийг эм үгэнд дагуулан бичнэ. Энэ хоёр хэлбэрийн хураасан хэлбэр нь -ийг эр, эм үгэнд ялгалгүй дагуулна.

2. Эзэнд хамаатуулах нөхцөлийг өгөх орших, заах, гарах, хамтрахын тийн ялгалд нийлмэл хэлбэрээр бичдэг онцлогтой.

2. ЭЗЭНД ХАМААТУУЛАХ НӨХЦӨЛ

нөхцөл	ᠡᠭᠳᠡᠭᠡᠷ ᠲᠡᠭᠰᠡᠨ нэр үгийн араас дагуулна.				ᠭᠢᠵᠢᠭᠦᠯᠡᠭᠴᠡᠷ ᠲᠡᠭᠰᠡᠨ нэр үгийн араас дагуулна		
	Харьяалахын хамаатуулах	Өгөх оршихын хамаатуулах	Заахын хамаатуулах	Гарахын хамаатуулах	Үйлдэхийн хамаатуулах	Хамтрахын хамаатуулах	Чиглэхийн хамаатуулах
задлаг							
нийлэг							
	аавынхаа дээлийнхээ охиныхоо	аавдаа, дээлдээ газартаа, бичигтээ	аавыгаа (ааваа) дээлээ	ааваасаа дээлээсээ	ааваараа дээлээрээ	аавтайгаа дээлтэйгээ	аав руугаа дээл рүүгээ

Д 3 "Эх нутгаа саналаа" шүлгийг уншаад, хамаатуулах нөхцөлийг нөхөж бичээрэй.

ᠤᠯᠤᠰ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ ᠤᠯᠤᠰ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ	ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ (ᠡᠶᠡᠰᠡ) ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ (ᠡᠶᠡ) ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ (ᠠᠶᠠᠰᠠᠭ) ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ (ᠠᠶᠠᠰᠠᠭ) ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ (ᠡᠶᠡ) ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ (ᠡᠶᠡ) ᠠᠨᠨᠢᠭᠡᠨ

Д 4 Үндэсний бичгээр бичээд, оньсогыг таагаарай.

Өргөн талын дунд
 Үзэмжит нэгэн гүүр
 Үзсэн хүн байхаас
 Гарсан хүн байхгүй

Төгрөг улаан бие
 Түмэн шар үс

Өргөн тал-а-йин думда
 Үзэмжитү нигэн гүүргэ
 Үзэгсэн хүмүн байиху-ача
 Гаругсан хүмүн байиху-үгэи

Долоон өвгөн
 Домбоо тосов.

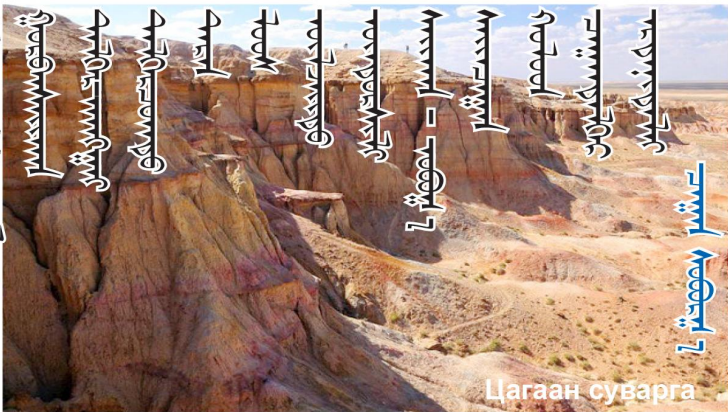

Долуган эбүгэн
 Домбу-бан тосба.

Д 5 А. Дундговь аймгийн сумуудын нэрийг зөв, тод уншиж, Гурвансайхан (Гурбансайхан) сумтай хиллэдэг сумуудыг нэрлэж бичээрэй.

Б. Нэрээс нэр үг бүтээх - ᠲᠦ /ту, тү/ дагавартай сумын нэрийг олоод, өгөх оршихын тийн ялгалын нөхцөлөөр хувилган бичээрэй.

ᠠᠯᠲᠤ ᠮᠥᠩᠭᠡ ᠬᠥᠶᠦᠨ ᠤᠯᠦᠭᠦᠷᠢᠨᠬᠡᠭᠡ ᠬᠥᠶᠦᠨ ᠳᠠᠬᠦ ᠬᠡᠰᠦᠭᠢᠭᠦᠨ ᠤᠨᠰᠠᠭᠠᠷᠢᠢᠨ ᠬᠡᠨ ᠨᠢ ᠲᠦᠷᠦᠭᠦᠯᠵᠢ ᠠᠭᠤᠯᠢ ᠣᠯᠬᠤ ᠪᠣᠯᠤ?

Д 4 “Алт, Мөнгө хоёр” үлгэрийнхээ хоёр дахь хэсгийг уншаарай. Хэн нь түрүүлж агуй олох бол?

ᠬᠡᠨ ᠨᠢ ᠲᠦᠷᠦᠭᠦᠯᠵᠢ ᠠᠭᠤᠯᠢ ᠣᠯᠬᠤ ᠪᠣᠯᠤ?
ᠠᠯᠲᠤ ᠮᠥᠩᠭᠡ ᠬᠥᠶᠦᠨ ᠤᠯᠦᠭᠦᠷᠢᠨᠬᠡᠭᠡ
ᠬᠡᠶᠦᠨ ᠳᠠᠬᠦ ᠬᠡᠰᠦᠭᠢᠭᠦᠨ ᠤᠨᠰᠠᠭᠠᠷᠢᠢᠨ
ᠬᠡᠨ ᠨᠢ ᠲᠦᠷᠦᠭᠦᠯᠵᠢ ᠠᠭᠤᠯᠢ ᠣᠯᠬᠤ ᠪᠣᠯᠤ?
ᠠᠯᠲᠤ ᠮᠥᠩᠭᠡ ᠬᠥᠶᠦᠨ ᠤᠯᠦᠭᠦᠷᠢᠨᠬᠡᠭᠡ
ᠬᠡᠶᠦᠨ ᠳᠠᠬᠦ ᠬᠡᠰᠦᠭᠢᠭᠦᠨ ᠤᠨᠰᠠᠭᠠᠷᠢᠢᠨ
ᠬᠡᠨ ᠨᠢ ᠲᠦᠷᠦᠭᠦᠯᠵᠢ ᠠᠭᠤᠯᠢ ᠣᠯᠬᠤ ᠪᠣᠯᠤ?
ᠠᠯᠲᠤ ᠮᠥᠩᠭᠡ ᠬᠥᠶᠦᠨ ᠤᠯᠦᠭᠦᠷᠢᠨᠬᠡᠭᠡ
ᠬᠡᠶᠦᠨ ᠳᠠᠬᠦ ᠬᠡᠰᠦᠭᠢᠭᠦᠨ ᠤᠨᠰᠠᠭᠠᠷᠢᠢᠨ
ᠬᠡᠨ ᠨᠢ ᠲᠦᠷᠦᠭᠦᠯᠵᠢ ᠠᠭᠤᠯᠢ ᠣᠯᠬᠤ ᠪᠣᠯᠤ?

ᠬᠡᠨ ᠨᠢ ᠲᠦᠷᠦᠭᠦᠯᠵᠢ ᠠᠭᠤᠯᠢ ᠣᠯᠬᠤ ᠪᠣᠯᠤ?
ᠠᠯᠲᠤ ᠮᠥᠩᠭᠡ ᠬᠥᠶᠦᠨ ᠤᠯᠦᠭᠦᠷᠢᠨᠬᠡᠭᠡ
ᠬᠡᠶᠦᠨ ᠳᠠᠬᠦ ᠬᠡᠰᠦᠭᠢᠭᠦᠨ ᠤᠨᠰᠠᠭᠠᠷᠢᠢᠨ
ᠬᠡᠨ ᠨᠢ ᠲᠦᠷᠦᠭᠦᠯᠵᠢ ᠠᠭᠤᠯᠢ ᠣᠯᠬᠤ ᠪᠣᠯᠤ?
ᠠᠯᠲᠤ ᠮᠥᠩᠭᠡ ᠬᠥᠶᠦᠨ ᠤᠯᠦᠭᠦᠷᠢᠨᠬᠡᠭᠡ
ᠬᠡᠶᠦᠨ ᠳᠠᠬᠦ ᠬᠡᠰᠦᠭᠢᠭᠦᠨ ᠤᠨᠰᠠᠭᠠᠷᠢᠢᠨ
ᠬᠡᠨ ᠨᠢ ᠲᠦᠷᠦᠭᠦᠯᠵᠢ ᠠᠭᠤᠯᠢ ᠣᠯᠬᠤ ᠪᠣᠯᠤ?
ᠠᠯᠲᠤ ᠮᠥᠩᠭᠡ ᠬᠥᠶᠦᠨ ᠤᠯᠦᠭᠦᠷᠢᠨᠬᠡᠭᠡ
ᠬᠡᠶᠦᠨ ᠳᠠᠬᠦ ᠬᠡᠰᠦᠭᠢᠭᠦᠨ ᠤᠨᠰᠠᠭᠠᠷᠢᠢᠨ
ᠬᠡᠨ ᠨᠢ ᠲᠦᠷᠦᠭᠦᠯᠵᠢ ᠠᠭᠤᠯᠢ ᠣᠯᠬᠤ ᠪᠣᠯᠤ?

Д 5 Д.Нацагдорж “Миний нутаг” шүлгээс үндэсний бичгээр бичээрэй.

Өсхү-эчэ суругсан үндүсүн-ү хэлэ
Мартажу болуши-үгэи сойул
Үхтэл-э орушиху төрүлхи нутуг
Салжу болуши-үгэи орун.
Да.Нацугдоржи

Өсөхөөс сурсан үндэсний хэл
Мартаж болшгүй соёл
Үхтэл орших төрөлх нутаг
Салж болшгүй орон.
Д.Нацагдорж

Д 6 А. Өвөрхангай аймгийн сумуудын нэрийг зөв, тод уншиж, хичээнгүйлэн бичээрэй.
Б. Эгшгээр төгссөн эр, эм үг тус тус 3-ыг олж, - - (-юугаан, - юүгээн) нөхцөлөөр хувилгаж бичээрэй.

Улаан цутгалан

Д 12 “Алт, Мөнгө хоёр” үлгэрийн төгсгөлийн хэсгийг уншаад, “Алт, мөнгийг эрвэл олно, ах дүүг эрээд олохгүй” хэлцийн утгыг тайлбарлан ярилцаарай.

ᠠᠯᠲᠤ ᠮᠥᠩᠭᠡ ᠬᠣᠭᠦᠷ ᠤᠯᠦᠭᠦᠷ ᠲᠡᠭᠦᠰᠡᠭᠡᠯᠢ ᠶ᠋ᠢᠨ ᠬᠡᠰᠡᠭᠢᠢᠭ ᠬᠡᠰᠡᠭᠢᠢᠭ ᠤᠨᠰᠢᠭᠠᠳᠤ, “ᠠᠯᠲ, ᠮᠥᠩᠭᠡᠢᠭ ᠡᠷᠪᠢᠯ ᠣᠯᠨᠤ, ᠠᠬᠤ ᠳᠦᠭᠦ ᠡᠷᠢᠶᠡᠳ ᠣᠯᠢᠬᠤᠭᠢ” ᠬᠡᠯᠴᠢᠶᠢᠨ ᠤᠲᠦᠭᠢᠭ ᠲᠠᠶᠢᠯᠪᠠᠷᠠᠨ ᠶᠠᠷᠢᠯᠴᠠᠭᠠᠷᠠᠢ.

ᠮᠡᠩᠭᠡᠢᠭ ᠡᠷᠪᠢᠯ ᠣᠯᠨᠤ, ᠠᠬᠤ ᠳᠦᠭᠦ ᠡᠷᠢᠶᠡᠳ ᠣᠯᠢᠬᠤᠭᠢ. ᠤᠯᠦᠭᠦᠷ ᠲᠡᠭᠦᠰᠡᠭᠡᠯᠢ ᠶ᠋ᠢᠨ ᠬᠡᠰᠡᠭᠢᠢᠭ ᠬᠡᠰᠡᠭᠢᠢᠭ ᠤᠨᠰᠢᠭᠠᠳᠤ, “ᠠᠯᠲ, ᠮᠥᠩᠭᠡᠢᠭ ᠡᠷᠪᠢᠯ ᠣᠯᠨᠤ, ᠠᠬᠤ ᠳᠦᠭᠦ ᠡᠷᠢᠶᠡᠳ ᠣᠯᠢᠬᠤᠭᠢ” ᠬᠡᠯᠴᠢᠶᠢᠨ ᠤᠲᠦᠭᠢᠭ ᠲᠠᠶᠢᠯᠪᠠᠷᠠᠨ ᠶᠠᠷᠢᠯᠴᠠᠭᠠᠷᠠᠢ.

Д 13 Галигийг үндэсний бичгээр хөрвүүлэн бичээд, тааврыг таагаарай.

Хони, чину-а, эбэсү гурба-йи гүүргэ-бэр гаргагсан ни

Нигэ хүмүн нарин гүүргэ-бэр эбэсү, хони, чину-а гурба-йи нигэ нигэ-бэр гаргаху болжэй. Учир ни хони эбэсү-йи, чину-а хони-йи идэхү гэд байижу гэнэ. Йамар арг-а-бар гаргаху буи?

ГҮҮР

(гүүргэ)

Зарим нутгийн аялгуунд хөөрөг хэмээн хэлдэг.

Д 14 А. Сэлэнгэ, Дархан-Уул аймгийн сумуудын нэрийг зөв, тод уншиж, хичээнгүйлэн бичээрэй.

Б. Зөөлөн дэвсгэрээр төгссөн, их инхлэг орсон сумын нэрсийг гарахын тийн ялгал, эзэнд хамаатуулах нөхцөл (Г Ө) -өөр хувилгаарай.

ᠰᠡᠯᠡᠩᠭᠡ ᠮᠥᠷᠦᠨ

ᠠᠨᠭᠢᠨ ᠳᠠᠷᠭ᠎ᠠ ᠰᠤᠯᠭᠢᠨ ᠲᠦᠭᠰᠦᠭᠡᠯᠢᠨ ᠬᠡᠰᠭᠢᠭ ᠤᠨᠰᠠᠭᠠᠷᠢᠢ ᠠᠨᠭᠢᠨ ᠳᠠᠷᠭ᠎ᠠ ᠬᠤᠨ ᠶᠠᠮᠠᠷ ᠶᠠᠮᠠᠷ ᠭᠦ᠋᠋᠋᠋᠋ ᠵᠢᠷᠢᠭᠠᠨᠠᠵᠠᠷᠠᠢ ᠪᠠᠶᠢᠬᠤ ᠲᠠᠯᠠᠭ ᠶᠠᠷᠢᠯᠴᠠᠭᠠᠷᠢᠢ ᠠᠨᠭᠢᠨ ᠳᠠᠷᠭ᠎ᠠ ᠴᠢᠨ ᠰᠡᠲᠭᠡᠯᠢᠨ ᠵᠢᠷᠪᠠᠰ ᠪᠢᠴᠡᠭᠡᠷᠢᠢ ᠠᠵᠠᠭ ᠰᠦᠳᠤ ᠬᠣᠯᠪᠤᠨ ᠪᠢᠴᠢᠭᠰᠡᠭᠡᠷ ᠠᠯᠳᠠᠭ-ᠠᠭᠦᠭᠡᠢ ᠰᠠᠶᠢᠬᠠᠨ ᠪᠢᠴᠢᠵᠤ ᠰᠤᠷᠤᠨ-ᠠ ᠳᠠ, ᠰᠢᠮᠳᠠᠭᠲᠤᠨ ᠠᠬᠢᠭᠤᠯᠵᠤ ᠳᠥᠬᠦᠭᠤᠯᠵᠤ ᠳᠠᠭᠤᠳᠠᠭᠰᠠᠭᠠᠷ ᠠᠪᠤ-ᠶᠢᠨ-ᠶᠢᠨ ᠠᠨ ᠳᠡᠭᠡᠳᠦᠰ ᠰᠢᠭ ᠤᠨᠭᠰᠢᠨ-ᠠ ᠳᠠ ᠬᠢᠴᠢᠶᠢᠭᠲᠦᠨ!

Д 20 “Ангийн дарга” шүлгийн төгсгөлийн хэсгийг уншаарай. Ангийн дарга хүн ямар ямар үүрэг хариуцлагатай байх талаар ярилцаарай. Ангийн даргадаа чин сэтгэлийн зурвас бичээрэй.

ᠠᠨᠭᠢᠨ ᠳᠠᠷᠭ᠎ᠠ ᠰᠤᠯᠭᠢᠨ ᠲᠦᠭᠰᠦᠭᠡᠯᠢᠨ ᠬᠡᠰᠭᠢᠭ ᠤᠨᠰᠠᠭᠠᠷᠢᠢ ᠠᠨᠭᠢᠨ ᠳᠠᠷᠭ᠎ᠠ ᠬᠤᠨ ᠶᠠᠮᠠᠷ ᠶᠠᠮᠠᠷ ᠭᠦ᠋᠋᠋᠋᠋ ᠵᠢᠷᠢᠭᠠᠨᠠᠵᠠᠷᠠᠢ ᠪᠠᠶᠢᠬᠤ ᠲᠠᠯᠠᠭ ᠶᠠᠷᠢᠯᠴᠠᠭᠠᠷᠢᠢ ᠠᠨᠭᠢᠨ ᠳᠠᠷᠭ᠎ᠠ ᠴᠢᠨ ᠰᠡᠲᠭᠡᠯᠢᠨ ᠵᠢᠷᠪᠠᠰ ᠪᠢᠴᠡᠭᠡᠷᠢᠢ

Д 21 Үндэсний бичгээр хөрвүүлж, хичээнгүйлэн бичээрэй.

Ацуг шидү холбун бичигсэгэр	Ацаг шүд холбон бичсээр
Алдаг-а-үгэи сайихан бичижү	Алдаагүй сайхан бичиж сурна даа,
сурун-а да, шимдагтун	шамдагтун!
Ахигулжу дөхүгүлжү дагудагсагар	Ахиулж дөхүүлж дуудсаар
Абу-йин-ийан дэгэдүс шиг унгшин-а да	Аавынхаа дээдэс шигээ уншина даа,
хичийэгтүн!	хичээгтүн!

Д 22 Зүйр, цэцэн үгийг кирилл бичгээр хөрвүүлээд, утгыг ярилцаарай.

ᠰᠤᠪᠢᠯᠠᠬ	ᠲᠣᠷᠳᠣᠬ	ᠠᠷᠴᠢᠯᠠᠬ	ᠠᠰᠷᠠᠬ
ᠰᠤᠪᠢᠯᠠᠬ	ᠲᠣᠷᠳᠣᠬ	ᠠᠷᠴᠢᠯᠠᠬ	ᠠᠰᠷᠠᠬ
ᠰᠤᠪᠢᠯᠠᠬ	ᠲᠣᠷᠳᠣᠬ	ᠠᠷᠴᠢᠯᠠᠬ	ᠠᠰᠷᠠᠬ
ᠰᠤᠪᠢᠯᠠᠬ	ᠲᠣᠷᠳᠣᠬ	ᠠᠷᠴᠢᠯᠠᠬ	ᠠᠰᠷᠠᠬ
ᠰᠤᠪᠢᠯᠠᠬ	ᠲᠣᠷᠳᠣᠬ	ᠠᠷᠴᠢᠯᠠᠬ	ᠠᠰᠷᠠᠬ

ᠰᠤᠪᠢᠯᠠᠬ сувилах

ᠲᠣᠷᠳᠣᠬ -тордох

ᠠᠷᠴᠢᠯᠠᠬ -арчлах

ᠠᠰᠷᠠᠬ -асрах

Д 23 А. Ховд аймгийн сумуудын нэрийг зөв, тод уншиж, хичээнгүйлэн бичээрэй. Б. Эгшгээр төгссөн 10 сумын нэрийг тийн ялгал, эзэнд хамаатуулах нөхцөлөөр давхар хувилгаарай.

ᠬᠣᠪᠳ ᠪᠤᠨᠲ ᠮᠠᠨᠬᠠᠨ ᠳᠤᠭᠤᠳ ᠵᠡᠷᠭᠡᠭ ᠳᠦᠷᠪᠡ ᠮᠡᠰᠤᠲ ᠴᠠᠴᠠᠭ ᠤᠶ᠋ᠠᠨᠴ ᠪᠤᠯᠭᠠᠢ ᠠᠯᠲᠠᠢ

ᠪᠤᠶ᠋ᠠᠨᠲ ᠭᠣᠯ

Д 24 “Оюун түлхүүр хэмээх шаштир” зохиолын хэсгээс зөв, тод уншиж, сургаалын утгыг ярилцаад, үндэсний бичгээр хичээнгүйлэн бичээрэй.

Ойун түлхүүр хэмээх шаштир-ача
 Йэрү хойар хүмүн эбтэи болбасу
 Тэмүр хүрий-э мэтү бэхи
 Хорин хүмүн эб-үгэи болбасу
 Эбдэрхэи хүрий-э мэтү хэбэрэг
 Өнир хүмүн эй-э-үгэи болбасу
 Өнүчин хүмүн-ү элэг болху
 Олан хүмүн эй-э-үгэи болбасу
 Огурцуг хүмүн-ү идэши болху
 Цубужу йабугсан барс-ача
 Цуглажу сагугсан шагазагаи дэгэр-э

Ойун түлхүүр хэмээх шаштир-ача
 Йэрү хойар хүмүн эбтэи болбасу
 Тэмүр хүрий-э мэтү бэхи
 Хорин хүмүн эб-үгэи болбасу
 Эбдэрхэи хүрий-э мэтү хэбэрэг
 Өнир хүмүн эй-э-үгэи болбасу
 Өнүчин хүмүн-ү элэг болху
 Олан хүмүн эй-э-үгэи болбасу
 Огурцуг хүмүн-ү идэши болху
 Цубужу йабугсан барс-ача
 Цуглажу сагугсан шагазагаи дэгэр-э

Тогтогдон – салланги, ганц

Д 25 “Ертөнцийн гурав”-аас үндэсний бичгээр хөрвүүлэн, гүйцээж бичээрэй.

Хөхэ дэлэхэи эгүлэс-ийэр	Салхиту тнгри-ийн эгүлэ нигэ.....
Хөрүсүтү газар үндүсү-бэр.....	Сарагул ухагтантан-у санаху нигэ.....
Хөл-үгэи далай усу-бар	Сайин морин-у дабхиху нигэ.....

Д 26 А. Хөвсгөл аймгийн сумуудын нэрийг зөв, тод уншиж, хичээнгүйлэн бичээрэй.
 Б. Хоёр үгээс бүтсэн сумуудын нэрийг түүж бичээд, харьяалахын тийн ялгал, хам олныг заах –хан⁴ нөхцөл (а а · ө а · а а) - өөр хувилгаж бичээрэй.

“Ойун түлхүүр хэмээх шаштир” зохиолын хэсгээс зөв, тод уншиж, сургаалын утгыг ярилцаад, үндэсний бичгээр хичээнгүйлэн бичээрэй.

“Сэрлэн хүү” эхийг зөв, тод уншаарай.

- Д 28 А. “Сэрлэн хүү” эхийг зөв, тод уншаарай.
- Б. Биед хамаатуулах нөхцөлтэй үгсийг түүж бичээд, тайлбарлаарай.
- В. Тийн ялгалын нөхцөлтэй үгсийг түүгээд, дүрмийг тайлбарлаарай.
- Г. Хаан хүүд зоос нэмж өгсөн болов уу? Үргэлжлүүлэн зохиож ярилцаарай.

Монголчууд төрсөн гаргаар нь үр хүүхдэдээ нэр өгдөг эртний уламжлалтай. Дараах нэрсийг үндэсний бичгээрээ бичээрэй.

Баасансүрэн
Сарандаваа
Адьяаням
Пүрэвдорж
Сумьяабазар
Лхагважав
Цолмонхүү
Мягмарнаран
Пүрэвмаа
Нарангэрэл

Сэрлэн хүү

Монголчууд төрсөн гаргаар нь үр хүүхдэдээ нэр өгдөг эртний уламжлалтай. Дараах нэрсийг үндэсний бичгээрээ бичээрэй.

- Д 29 Долоон гаргийг улс орнуудад янз бүрээр нэрлэдгийг дараах хүснэгтээс уншиж тогтоогоорой. Монголчууд төрсөн гаргаар нь үр хүүхдэдээ нэр өгдөг эртний уламжлалтай. Дараах нэрсийг үндэсний бичгээрээ бичээрэй.

Жишээлбэл:

Сэрлэн хүү = Сэрлэн + хүү
Сэрлэн хүү = Сэрлэн + хүү

Сэрлэн хүү	Сэрлэн	хүү
Сэрлэн хүү	Сэрлэн	хүү
Сэрлэн хүү	Сэрлэн	хүү
Сэрлэн хүү	Сэрлэн	хүү
Сэрлэн хүү	Сэрлэн	хүү
Сэрлэн хүү	Сэрлэн	хүү
Сэрлэн хүү	Сэрлэн	хүү
Сэрлэн хүү	Сэрлэн	хүү
Сэрлэн хүү	Сэрлэн	хүү

“Морин хуур”

30 Д

- А. Эхийг зөв, түгдрэлгүй уншиж, хуулж бичээрэй.
- Б. “Гэрийн жавар үргээх” гэж юуг хэлж байна вэ? Тайлбарлан ярилцаарай.
- В. “морь, хуур” хэмээх үгсийг олон тоо, тийн ялгалын нөхцөлөөр хувилгаарай.

Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч

Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч

31 Д

- А. М.Цэдэндоржийн “Морин хуур” шүлгийн хэсгийг уран, тод уншиж, хичээнгүйлэн бичээрэй.
- Б. Эсрэг утгатай үгсийг түүж бичээрэй.

Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч
 Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч Үсрлэвч

“Хорвоотой танилцсан түүх” зохиолын хэсгээс эхлээд өөртөө, дараа нь нөхдөдөө зөв, тод уншиж өгөөрэй.

33 Д

А. Л.Түдэвийн “Хорвоотой танилцсан түүх” зохиолын хэсгээс эхлээд өөртөө, дараа нь нөхдөдөө зөв, тод уншиж өгөөрэй.
Б. Эхээс хаана? хэзээ? гэсэн асуултад хариулагдах үгсийг түүвэрлэн бичиж, хүүгийнх хаана нутагладаг тухай ярилцаарай.

Эцэстэй гэр хэргийгээр гэр

Хүннүүрэн үгээр
Гэр нь, нэг хэргийг гэрлүүлсэн үгээр үгээр. -- Гэр нь үгээр үгээр үгээр. --
Гэр үгээр үгээр үгээр. -- Гэр үгээр үгээр үгээр үгээр. --
Гэр үгээр үгээр үгээр. -- Гэр үгээр үгээр үгээр үгээр. --
Гэр үгээр үгээр үгээр. -- Гэр үгээр үгээр үгээр үгээр. --
Гэр үгээр үгээр үгээр. -- Гэр үгээр үгээр үгээр үгээр. --
Гэр үгээр үгээр үгээр. -- Гэр үгээр үгээр үгээр үгээр. --

Хүннүүрэн үгээр

Хүннүүрэн үгээр
Гэр нь, нэг хэргийг гэрлүүлсэн үгээр үгээр. -- Гэр нь үгээр үгээр үгээр. --
Гэр үгээр үгээр үгээр. -- Гэр үгээр үгээр үгээр үгээр. --
Гэр үгээр үгээр үгээр. -- Гэр үгээр үгээр үгээр үгээр. --
Гэр үгээр үгээр үгээр. -- Гэр үгээр үгээр үгээр үгээр. --
Гэр үгээр үгээр үгээр. -- Гэр үгээр үгээр үгээр үгээр. --
Гэр үгээр үгээр үгээр. -- Гэр үгээр үгээр үгээр үгээр. --

В. Зохиолын хоёрдугаар хэсгийг зөв, тод уншаад, дуурайн бичээрэй.
Г. “хүүхэд, тоглоом, гялтганан гялалзсан” хэмээх үгийг галиг болон үндэсний бичгээр бичиж, нүдлэн тогтоогоорой.

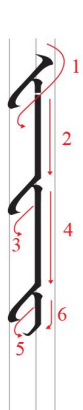

ХАВСРАЛТ

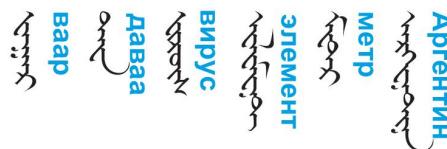
ГАДААД ҮГЭНД ОРДОГ ҮСГҮҮД

ВА, Е ҮСЭГ

Гадаад үсэг	эхэн	дунд	адагт
в/е	ᠪ ᠡ	ᠪ	ᠪ
ва/ве	ᠪᠠ ᠪᠡ	ᠪᠠ ᠪᠡ	ᠪᠠᠪᠡ
ви	ᠪᠢ	ᠪᠢ	ᠪᠢ
во	ᠪᠣ	ᠪᠣ	ᠪᠣ
ву/вө/вү	ᠪᠤ ᠪᠥ ᠪᠦ	ᠪᠤ ᠪᠥ ᠪᠦ	ᠪᠤ ᠪᠥ ᠪᠦ

Гадаад үгэнд ордог (ᠪ) үсгийг бичихдээ гол нуруунаас титэмтэй шилбэ татаж, үзүүр хэсгийг ялимгүй матийлгана. Зурлагыг матгар шилбэ гэнэ. Үгийн эхэнд орох е үсгийг титэм+в үсгийн нийлбэр (ᠪ) хэлбэрээр бичнэ. Үгийн адагт орсон в,е (ᠪ) үсгийг ᠪ+ охор сүүл (ᠶ)-ээр бичнэ.

КА ҮСЭГ

Гадаад үсэг	эхэн	дунд	адагт
к	ᠬ	ᠬ	ᠬ
ка/ке	ᠬᠠ ᠬᠡ	ᠬᠠ ᠬᠡ	ᠬᠠᠬᠡ
ки	ᠬᠢ	ᠬᠢ	ᠬᠢ
ко	ᠬᠣ	ᠬᠣ	ᠬᠣ
ку/кө/кү	ᠬᠤ ᠬᠥ ᠬᠦ	ᠬᠤ ᠬᠥ ᠬᠦ	ᠬᠤ ᠬᠥ ᠬᠦ

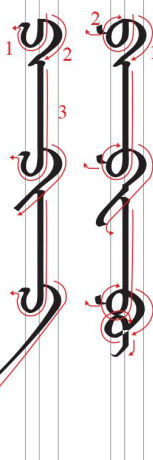
К (ᠬ) үсгийн үндсэн зурлага бол г (ᠭ) үсэг юм. Үгийн эхэнд орж буй К үсгийг бичихдээ эхлээд гол нуруу дагуу босоо чагт татаж гар салгаад, Г, Х (ᠬ) үсэг бичнэ.

Үгийн адагт орж буй к (ᠬ) үсгийг гол нуруунаас татсан босоо чагт, нум, орхицын нийлэмжээр бичнэ.

ПА, ФА ҮСЭГ

Гадаад үсэг	эхэн	дунд	адагт
п/ф	ᠯ ᠮ	ᠯ ᠮ	ᠯᠯ ᠮᠮ
па/пе фа/фе	ᠯᠠ ᠯᠡ ᠮᠠ ᠮᠡ	ᠯᠠ ᠯᠡ ᠮᠠ ᠮᠡ	ᠯᠠᠯᠡ ᠮᠠᠮᠡ
пи/фи	ᠯᠢ ᠯᠢ	ᠯᠢ ᠯᠢ	ᠯᠢ ᠯᠢ
по/фо	ᠯᠣ ᠯᠣ	ᠯᠣ ᠯᠣ	ᠯᠣ ᠯᠣ
пу/пө/пү фу/фө/фү	ᠯᠤ ᠯᠥ ᠯᠦ ᠮᠤ ᠮᠥ ᠮᠦ	ᠯᠤ ᠯᠥ ᠯᠦ ᠮᠤ ᠮᠥ ᠮᠦ	ᠯᠤ ᠯᠥ ᠯᠦ ᠮᠤ ᠮᠥ ᠮᠦ

П, Ф (ᠯᠯ) үсэг бол (ᠯ) -ийн төрлийн үсгүүд юм. П (ᠯ) үсгийн зурлагыг дэлбэн чих гэдэг. Бичихдээ дэлбэн чих гарган гэдэс нумыг (ᠯ) үсгийн адил бичнэ.

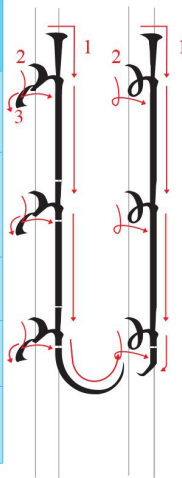
Ф (ᠮ) үсгийг бичихдээ эхлээд «Ба» үсэг бичээд, гэдэсний дунд чинээнд бяцхан сэртэн чих татна.

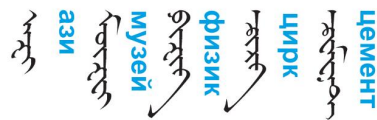
ᠮᠣᠩᠭᠡᠯᠠᠮᠤ ᠨᠢᠯᠡᠮᠵᠡᠢ ᠨᠢᠯᠡᠮᠵᠡᠢ ᠨᠢᠯᠡᠮᠵᠡᠢ

ЗА, ЦА ҮСЭГ

Гадаад үсэг	эхэн	дунд	адагт
з/ц	ᠵ ᠴ з ц	ᠵ ᠴ з ц	ᠵ ᠴ з ц
за/зе ца/це	ᠵ᠎ᠠ ᠵ᠎ᠡ ᠴ᠎ᠠ ᠴ᠎ᠡ	ᠵ᠎ᠠ ᠵ᠎ᠡ ᠴ᠎ᠠ ᠴ᠎ᠡ	ᠵ᠎ᠠ ᠵ᠎ᠡ ᠴ᠎ᠠ ᠴ᠎ᠡ
зи/ци	ᠵᠢ ᠴᠢ	ᠵᠢ ᠴᠢ	ᠵᠢ ᠴᠢ
зо/цо	ᠵᠤ ᠴᠤ	ᠵᠤ ᠴᠤ	ᠵᠤ ᠴᠤ
зу/зө/зү цу/цө/цү	ᠵᠦ ᠴᠦ	ᠵᠦ ᠴᠦ	ᠵᠦ ᠴᠦ

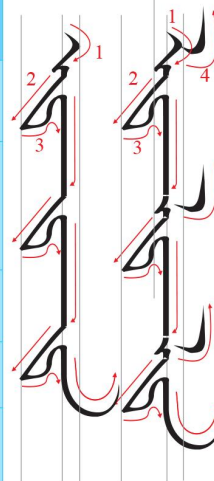

(ᠵ ᠴ) үсэг бол монгол Ц, Ч (ᠴ) үсгийн төрөл үсгүүд юм. З (ᠵ) үсгийг бичихдээ эхлээд Ч (ᠴ) үсгээ бичээд, Ц, Ч-ийн сэрээ эврийн доод үзүүрээс зартигийг доош матаж татна. Ц(ᠵ) үсэг нь Ц, Ч үсэгтэй адил боловч сэрээ эврийг бичихдээ битүү зартиг (гогцоо) гарган нуруунд холбон татна.

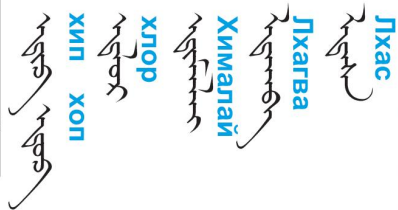
ХА, ЛХА ҮСЭГ

Гадаад үсэг	эхэн	дунд	адагт
х/лх	ᠬ ᠯᠬ х лх	ᠬ ᠯᠬ х лх	ᠬ ᠯᠬ х лх
ха/хе лха/лхе	ᠬ᠎ᠠ ᠬ᠎ᠡ ᠯᠬ᠎ᠠ ᠯᠬ᠎ᠡ	ᠬ᠎ᠠ ᠬ᠎ᠡ ᠯᠬ᠎ᠠ ᠯᠬ᠎ᠡ	ᠬ᠎ᠠ ᠬ᠎ᠡ ᠯᠬ᠎ᠠ ᠯᠬ᠎ᠡ
хи/лхи	ᠬᠢ ᠯᠬᠢ	ᠬᠢ ᠯᠬᠢ	ᠬᠢ ᠯᠬᠢ
хо/лхо	ᠬᠤ ᠯᠬᠤ	ᠬᠤ ᠯᠬᠤ	ᠬᠤ ᠯᠬᠤ
ху/хү лху/лхү	ᠬᠦ ᠯᠬᠦ	ᠬᠦ ᠯᠬᠦ	ᠬᠦ ᠯᠬᠦ

Х (ᠬ) үсэг бол титэм (ᠶ)+хөндий д (ᠳ) үсгийн нийлбэр хэлбэр юм.

Лх (ᠯᠬ) үсгийг бичихдээ эхлээд (ᠬ) үсгээ бичээд гар салгаад л (ᠶ) үсгийн эврийг залган татна.

ЖА ҮСЭГ

Гадаад үсэг	эхэн	дунд	адагт
ж	ᠵ	ᠵ	ᠵ
жа/же	ᠵ᠎ᠠ ᠵ᠎ᠡ	ᠵ᠎ᠠ ᠵ᠎ᠡ	ᠵ᠎ᠠ ᠵ᠎ᠡ
жи	ᠵᠢ	ᠵᠢ	ᠵᠢ
жо	ᠵᠤ	ᠵᠤ	ᠵᠤ
жу/жү	ᠵᠦ	ᠵᠦ	ᠵᠦ

Ж (ᠵ) үсэг бол монгол хэлэнд байдаггүй шүргэх « j » авиаг тэмдэглэх үсэг юм. Хэлбэр дүрсээр нь «Малгайтай Ж» хэмээн нэрлэх нь бий. Бичихдээ эхлээд титэм бичээд гар салгаад, титмийн толгой хэсгээс зүүнээс баруун тийш малгайлан бичнэ.

ᠮᠣᠯᠯᠤ ᠪᠢᠴᠢᠭ (ᠨᠢᠷ ᠦᠷᠭᠡ)

ТОЛЬ БИЧИГ (Нэр үг)

аав ᠠᠭᠪᠠ
аварга ᠠᠪᠠᠷᠭ᠎ᠠ
авьяас ᠠᠪᠶ᠋᠎ᠠ
агт ᠠᠭᠲᠠ
адуу ᠠᠳᠤᠭᠤ
ажил ᠠᠵᠢᠯ
айл ᠠᠶᠢᠯ
аймаг ᠠᠶᠢᠮᠠᠭ
алаг ᠠᠯᠠᠭ
алим ᠠᠯᠢᠮ
алс ᠠᠯᠰ
алт ᠠᠯᠲ
ам ᠠᠮ
амар (~мэнд) ᠠᠮᠠᠷ
амар (~хялбар) ᠠᠮᠠᠷ
амьдрал ᠠᠮᠢᠶ᠋ᠳᠷᠠᠯ
анги ᠠᠨᠭᠢ
анд ᠠᠨᠳ
анх ᠠᠨᠬ
араг ᠠᠷᠠᠭ
аргал ᠠᠷᠭᠠᠯ
ариун ᠠᠷᠢᠭᠤᠨ
ах ᠠᠬ
ач ᠠᠴ
ачаа ᠠᠴᠠᠠ
аялал ᠠᠶᠠᠯᠠᠯ
аянга ᠠᠶᠠᠩᠭ᠎ᠠ
баг ᠪᠠᠭ
бага ᠪᠠᠭ᠎ᠠ
багш ᠪᠠᠭᠰᠢ
байшин ᠪᠠᠶᠢᠰᠢᠨ
бал ᠪᠠᠯ
баллуур ᠪᠠᠯᠯᠠᠭᠤᠷ
баяр ᠪᠠᠶᠠᠷ
бие ᠪᠢᠶᠡ
бийр ᠪᠢᠶᠢᠷ
билиг ᠪᠢᠯᠢᠭ
бичиг ᠪᠢᠴᠢᠭ
бороо ᠪᠣᠷᠣᠣ
ботго ᠪᠣᠲᠭ᠎ᠠ

буян ᠪᠦᠶ᠋ᠨ
бэлчээр ᠪᠡᠯᠴᠡᠭᠡᠷ
бэлэг ᠪᠡᠯᠡᠭ
бэрх ᠪᠡᠷᠬ
бяцхан ᠪᠢᠴᠬᠠᠨ
газар ᠭᠠᠵᠠᠷ
гал ᠭᠠᠯ
гар ᠭᠠᠷ
гараг ᠭᠠᠷᠠᠭ
гахай ᠭᠠᠬᠠᠢ
говь ᠭᠣᠪᠢ
гоё ᠭᠣᠡ
горхи ᠭᠣᠷᠬᠢ
гөлөг ᠭᠥᠯᠦᠭ
гутал ᠭᠤᠲᠠᠯ
гэр ᠭᠡᠷ
гэрэл ᠭᠡᠷᠢᠯ
даага ᠳᠠᠭ᠎ᠠ
далай ᠳᠠᠯᠠᠢ
домог ᠳᠣᠮᠣᠭ
ДОТНО (~гадна) ᠳᠣᠲᠨᠠ
ДОТНО (ойр~) ᠳᠣᠲᠨᠠ
дөл ᠳᠥᠯ
дөрөө ᠳᠥᠷᠡᠭᠡ
дүр ᠳᠦᠷ
дүрэм ᠳᠦᠷᠦᠮ
дүү ᠳᠦᠭᠦ
дэвтэр ᠳᠡᠪᠲᠦᠷ
дээл ᠳᠡᠭᠦᠯ
ёл ᠳᠡᠯ
ёс ᠳᠡᠰ
жавар ᠵᠠᠪᠠᠷ
жаргал ᠵᠠᠷᠭᠠᠯ
жигүүртэн ᠵᠢᠭᠦᠭᠦᠷᠲᠡᠨ
жижиг ᠵᠢᠵᠢᠭᠢᠭ
жил ᠵᠢᠯ
жимс ᠵᠢᠮᠰ
жор ᠵᠣᠷ
журам ᠵᠠᠵᠠᠮ
жүжиг ᠵᠦᠵᠢᠭᠢᠭ

заавар ᠵᠠᠠᠪᠠᠷ
заан ᠵᠠᠭᠠᠨ
загас ᠵᠠᠭᠠᠰ
залхуу ᠵᠠᠯᠬᠤᠭᠠᠭᠤ
зам ᠵᠠᠮ
зан ᠵᠠᠨ
зар ᠵᠠᠷ
засаг ᠵᠠᠰᠠᠭ
зах ᠵᠠᠬ
золбоо ᠵᠣᠯᠪᠣᠭ᠎ᠠ
зоос ᠵᠣᠣᠰ
зориг ᠵᠣᠷᠢᠭ
зохиол ᠵᠣᠬᠢᠣᠯ
зочин ᠵᠣᠵᠢᠨ
зөв ᠵᠥᠪᠢ
зөөлөн ᠵᠥᠭᠡᠯᠡᠨ
зуд ᠵᠦᠳ
зул ᠵᠦᠯ
зулай ᠵᠦᠯᠠᠢ
зун ᠵᠦᠨ
зураг ᠵᠦᠷᠠᠭ
зүрх ᠵᠦᠷᠬ
имж ᠢᠮᠵ
ингэ ᠢᠨᠭᠡ
иргэн ᠢᠷᠭᠡᠨ
итгэл ᠢᠲᠭᠦᠯ
ишиг ᠢᠰᠢᠭ
их ᠢᠬ
ихэр ᠢᠬᠦᠷ
магнай ᠮᠠᠭᠨᠠᠢ
мал ᠮᠠᠯ
малгай ᠮᠠᠯᠭᠠᠢ
манан ᠮᠠᠨᠠᠨ
маргааш ᠮᠠᠷᠭᠠᠰᠢ
мах ᠮᠠᠬ
могой ᠮᠣᠭᠠᠢ
мод ᠮᠣᠳ
мойл ᠮᠣᠶᠢᠯ
морь ᠮᠣᠷᠢ
мөнгө ᠮᠥᠩᠭᠡ

мөрөн	ᠮᠣᠷᠦᠨ	өргөө	ᠣᠷᠭᠡᠭᠡ	түлхүүр	ᠲᠦᠯᠬᠦᠭᠦᠷ
мөс	ᠮᠥᠰ	өрөм (~сүү)	ᠣᠷᠦᠮ	түлээ	ᠲᠦᠯᠡᠭᠡ
мөчир	ᠮᠥᠴᠢᠷ	сав	ᠰᠠᠪ	түргэн	ᠲᠦᠷᠭᠡᠨ
муу	ᠮᠤᠭᠤ	сайн	ᠰᠠᠶᠢᠨ	түүвэр	ᠲᠦᠭᠦᠪᠦᠷ
мэдээ	ᠮᠡᠳᠡᠭᠡ	салхи	ᠰᠠᠯᠬᠢ	түүх	ᠲᠦᠭᠦᠬ
наадам	ᠨᠠᠶᠢᠷᠰᠠᠭ	сам	ᠰᠠᠮ	тэмдэг	ᠲᠡᠮᠳᠡᠭ
найрсаг	ᠨᠠᠶᠢᠷᠰᠠᠭ	самбар	ᠰᠠᠮᠪᠠᠷ	тэмцээн	ᠲᠡᠮᠴᠡᠭᠡᠨ
нийгэм	ᠨᠢᠶᠢᠭᠡᠮ	сан	ᠰᠠᠨ	тэмээ	ᠲᠡᠮᠡᠭᠡ
нийслэл	ᠨᠢᠶᠢᠰᠯᠡᠯ	санал	ᠰᠠᠨᠠᠯ	тэрэг	ᠲᠡᠷᠭᠡᠭ
нимгэн	ᠨᠢᠮᠭᠡᠨ	сар	ᠰᠠᠷ	удам	ᠤᠳᠠᠮ
ногт	ᠨᠣᠭᠲ	соёл	ᠰᠣᠶᠡᠯ	улаан	ᠤᠯᠠᠭᠠᠨ
нохой	ᠨᠣᠬᠣᠶ	сонин	ᠰᠣᠨᠢᠨ	улирал	ᠤᠯᠢᠷᠠᠯ
нөхөр	ᠨᠥᠬᠦᠷ	сум	ᠰᠤᠮᠤ	улс	ᠤᠯᠤᠰ
нум	ᠨᠤᠮ	сурагч	ᠰᠤᠷᠠᠭᠴ	унага	ᠤᠨᠠᠭᠠ
нуруу	ᠨᠤᠷᠠᠭᠠ	сургаал	ᠰᠤᠷᠭᠠᠯ	ундаа	ᠤᠨᠳᠠᠭᠠ
нутаг	ᠨᠤᠲᠠᠭ	сургууль	ᠰᠤᠷᠭᠤᠭᠤᠯ	урам	ᠤᠷᠠᠮ
нуур	ᠨᠤᠭᠦᠷ	сүү	ᠰᠦᠭᠦ	ургамал	ᠤᠷᠭᠠᠮᠠᠯ
нүүдэл	ᠨᠦᠭᠦᠳᠡᠯ	сүүдэр	ᠰᠦᠭᠦᠳᠡᠷ	урлаг	ᠤᠷᠯᠠᠭ
нүүр	ᠨᠦᠭᠦᠷ	сэтгэл	ᠰᠡᠲᠭᠡᠯ	ус	ᠤᠰ
нэр	ᠨᠡᠷ	тагтаа	ᠲᠠᠭᠲᠠᠭᠠ	утас	ᠤᠲᠠᠰ
ой	ᠣᠶ	тайлбар	ᠲᠠᠶᠢᠯᠪᠠᠷ	уудам	ᠤᠭᠤᠳᠠᠮ
олз	ᠣᠯᠵ	тал	ᠲᠠᠯ	уул (~толгод)	ᠤᠭᠤᠯ
олон	ᠣᠯᠣᠨ	тарвага	ᠲᠠᠷᠪᠠᠭᠠ	уул (~уг)	ᠤᠭᠤᠯ
он	ᠣᠨ	тоглоом	ᠲᠣᠭᠯᠣᠮ	уураг	ᠤᠭᠤᠷᠠᠭ
оньсого	ᠣᠨᠶᠢᠰᠣᠭᠠ	тогоо	ᠲᠣᠭᠣᠭᠠ	уурга	ᠤᠭᠤᠷᠭᠠ
ор	ᠣᠷ	тогос	ᠲᠣᠭᠣᠰ	уурхай	ᠤᠭᠤᠷᠬᠠᠶ
орой	ᠣᠷᠣᠶ	тойрог	ᠲᠣᠶᠢᠷᠣᠭ	ухаан	ᠤᠬᠠᠭᠠᠨ
орон	ᠣᠷᠣᠨ	толгой	ᠲᠣᠯᠭᠣᠶ	уяа	ᠤᠭᠠᠶᠠ
орц	ᠣᠷᠴ	толь	ᠲᠣᠯᠢ	үг	ᠦᠭ
охин	ᠣᠬᠢᠨ	том	ᠲᠣᠮ	үер	ᠦᠭᠡᠷ
оюун	ᠣᠶᠤᠨ	тоо	ᠲᠣᠣ	үерхэл	ᠦᠭᠡᠷᠬᠡᠯ
өв	ᠥᠪ	тооно	ᠲᠣᠣᠨᠠ	үзвэр	ᠦᠭᠡᠪᠦᠷ
өвгөн	ᠥᠪᠭᠡᠨ	тос	ᠲᠣᠰ	үзэсгэлэн	ᠦᠭᠡᠰᠭᠡᠯᠡᠨ
өвөл	ᠥᠪᠦᠯ	төв	ᠲᠥᠪ	үлгэр	ᠦᠯᠭᠡᠷ
өвс	ᠥᠪᠰ	төл	ᠲᠥᠯ	үнс	ᠦᠨᠰ
өгүүлбэр	ᠣᠭᠦᠯᠪᠦᠷ	төрөл	ᠲᠥᠷᠦᠯ	үнэ	ᠦᠨᠡ
өдөр	ᠥᠳᠦᠷ	тугал	ᠲᠤᠭᠠᠯ	үнэн	ᠦᠨᠡᠨ
өнгө	ᠥᠨᠭᠡ	тус	ᠲᠤᠰ	үнэр	ᠦᠨᠡᠷ
өнөөдөр	ᠥᠨᠦᠭᠡᠳᠦᠷ	туулай	ᠲᠤᠭᠤᠯᠠᠶ	үнээ	ᠦᠨᠡᠭᠡ
		түймэр	ᠲᠦᠶᠡᠮᠦᠷ	үрэл	ᠦᠷᠡᠯ

